

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
บ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าปวย ต.ศรีบัวบาน อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน

โดย

นายสุวัฒน์ ฤๅณะโก และคณะ

พฤษภาคม 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
บ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าปวย ต.ศรีบัวบาน อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน

ทีมวิจัย

1. นายสุวัฒน์ ญาณะโค	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองหล่ม
2. พระครูวรภิกขานุยุต	เจ้าอาวาสวัดหนองหล่ม
3. นายมานพ ชาวสัก	ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหล่ม
4. นายไพศาล ตาสัก	สมาชิก อบต. ศรีบัวบาน บ้านหนองหล่ม
5. นายเกษม พิงคะสัน	สมาชิก อบต. ศรีบัวบาน บ้านหนองหล่ม
6. นายวิบูลย์ จำรรณ	สมาชิก อบต. ศรีบัวบาน บ้านป่าบง
7. นายพิชัย ขาววิชัย	สมาชิก อบต. ศรีบัวบาน บ้านป่าบง
8. นายบุญส่ง นันทะลัก	สมาชิก อบต. ศรีบัวบาน บ้านป่าปวย
9. นายสายฝน เลสัก	สมาชิก อบต. ศรีบัวบาน บ้านป่าปวย
10. นายจันทงค์ จินมัสญา	ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าปวย
11. นายคำรงค์ สุภาณี	ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าบง
12. นายคณิต สุริยาสัก	ประธานกรรมการป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม
13. นายถวิล ผดุงสัก	กรรมการป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม
14. นายบุญมี คุ่นสัก	กรรมการป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม
15. นายสมเดช แก้วสัก	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดหนองหล่ม
16. นายวิชัย กุณแสงคำ	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดหนองหล่ม
17. นายคำรงค์ เลหากุล	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดหนองหล่ม
18. นางสาวสมร คำปิ่นนา	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดหนองหล่ม
19. นางอรพิน เลสัก	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดหนองหล่ม
20. นางระวีวรรณ วินโกมินทร์	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดหนองหล่ม
21. นายประกรณ์ รัตนานุกรณ์	อ.2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดหนองหล่ม
22. นายสุนทร เพ็งบุรี	นักการภารโรง

กิตติกรรมประกาศ

รายงานโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นปทุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าปวย อ.เมือง จ.ลำพูน ฉบับนี้ เป็นการสรุปผลการดำเนินงานตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 - เมษายน 2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นปทุมชนโดยความร่วมมือระหว่าง โรงเรียน และชุมชน ศึกษาแนวทางการพัฒนาเส้นทางศึกษารัชมชาติปทุมชน โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ตลอดจนเพื่อศึกษาแนวทางการเสริม สร้างความเข้มแข็งในการจัดการปทุมชน ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนมีพื้นที่ในการศึกษาคือ โรงเรียนวัดหนองหล่ม บ้านป่าบง บ้านป่าปวย บ้านหนองหล่ม ตลอดจนในพื้นที่ปทุมชนของ บ้านหนองหล่ม บ้านป่าปวย บ้านป่าบง ต.ศรีบัวบาน อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน

ในการดำเนินงานที่ผ่านมาโครงการวิจัยประสบปัญหาต่าง ๆ ทั้งมาจากกระบวนการบริหารจัดการ โครงการ การสร้างความเข้าใจร่วมกัน ปัญหาระยะเวลาการทำงาน แต่อย่างไรก็ตามโครงการวิจัยก็บรรลุความสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือเป็นอย่างดีจาก ทีมวิจัย พี่น้องชาวบ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง บ้านป่าปวย สมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน ผู้ปกครอง นักเรียน คณะครู ที่ร่วมมือร่วมใจทำงานและช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดี บทเรียนการทำงานครั้งนี้คงมีประโยชน์พอสมควรสำหรับผู้สนใจในประเด็นการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นปทุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค สถาบันวิจัยทรัพยากรฯ สำนักงาน ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำพูน ที่เปิดโอกาส สำหรับการทำงานในครั้งนี้ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนร่วม ทุกท่าน ทางโครงการวิจัย จึงขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องมา ณ โอกาสนี้ด้วย

คณะวิจัย

พฤษภาคม 2549

ชื่อโครงการวิจัย โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองหล่ม
บ้านป่าบง และบ้านป่าปวย อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

ชื่อผู้เขียน นายสุวัฒน์ ญาณะโค

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน และศึกษาแนวทางการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ตลอดจนการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ในพื้นที่โรงเรียนวัดหนองหล่ม บ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าปวย อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ใช้หลักการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของทางโรงเรียน กิจกรรมที่ดำเนินงานจะเป็น การประชุม การประชุมเชิงปฏิบัติ การแบบมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ การพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 189 คน แยกเป็นดังนี้

1. โรงเรียนวัดหนองหล่ม ครู 8 คน นักเรียน 50 คน ภารโรง 1 คน
2. บ้านหนองหล่ม ประชากร 50 คน
3. บ้านป่าบง ประชากร 40 คน
4. บ้านป่าปวย ประชากร 40 คน

ได้ผลสรุป ดังนี้

1. ระยะก่อนการทำวิจัย

โรงเรียนวัดหนองหล่ม เป็นโรงเรียนที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ด้วยวิธีการศึกษา ป่าชุมชนในปีการศึกษา 2536 ถึง ปี พ.ศ. 2539 จะมุ่งเน้นการศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในเชิงลึก เพื่อให้ให้นักเรียน ได้เรียนรู้และเข้าใจในปัญหาสาเหตุที่แท้จริงของการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การวางแผนในการแก้ปัญหา หลังจบโครงการทางโรงเรียนวัดหนองหล่มได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ด้วยวิธีการศึกษาป่าชุมชนต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบัน แต่เนื้อหาและหลักสูตรการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นในกิจกรรมการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ยังไม่ได้ดำเนินการ

ดังนั้น ทางโรงเรียนและชุมชนจึงประชุมพิจารณาร่วมกันสรุปว่า ควรมีการพัฒนาปรับปรุงเส้นทางศึกษา ธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาขาว เป็นแหล่งเรียนรู้ และจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาขาว เพื่อใช้ในการกิจกรรมการเรียนการสอนของทาง โรงเรียน และสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตที่ได้รับจากป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านจะช่วยกันดูแลป่าชุมชนเพื่อสร้างรายได้ อันจะนำไปสู่การสร้าง พัฒนาแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนสำหรับ โรงเรียนที่ดีขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้าน ต่อไป

2. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

1) ศึกษาสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่น ในประเด็นดังต่อไปนี้

- ประวัติความเป็นมาของบ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าบวย สภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชนในปัจจุบัน
- ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชน กฎระเบียบป่าชุมชนของทั้ง 3 หมู่บ้าน พืชพรรณไม้ สัตว์ป่าในเขตป่าชุมชน และอาหารที่มาจากป่าชุมชน
- กิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาเส้นทางศึกษาธรรมชาติคอยผาขาว

2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รวบรวมมา เพื่อที่จะเป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3) การกำหนดความเหมาะสมกับผู้เรียน โดยมีการประชุมพิจารณาแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้มานั้น มีจุดมุ่งหมายสนองตอบต่อสิ่งใดมากที่สุด

4) การกำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน เนื้อหาสาระ และประสบการณ์ในหลักสูตรย่อมีความต่อเนื่องกับรายวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตรแกนกลางเป็นพื้นฐานสำหรับรายวิชา อื่น ๆ ในระดับสูงขึ้นสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่ คุณค่า ความยาก-ง่าย ปริมาณเนื้อหาสาระ และประสบการณ์เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนหรือไม่

5) การออกแบบหลักสูตร โดยดำเนินงานโดยยึดแนวทางของหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งจะประกอบด้วย หลักการ วิสัยทัศน์ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ ประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน เวลาเรียน สื่อการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล

6) การร่างหลักสูตรย่อในระดับท้องถิ่น โดย การทำงานของโครงการวิจัยมอบหมายให้ทีมวิจัยที่เป็น คณะครูเป็นผู้ดำเนินงานร่างหลักสูตร :

7) การทบทวนและการวิเคราะห์การร่างหลักสูตร ในประเด็นความน่าจะเป็นไปได้ของกระบวนการเรียนรู้

- 8) การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้กลุ่มทดลองจากคณะที่เข้ามาศึกษา
ดูงาน และให้ผู้เชี่ยวชาญ (ศึกษานิเทศก์ สพท. ลำพูนเขต 1 อาจารย์ 3 ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา) ตรวจสอบ
- 9) การสรุปการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อนำเสนอให้ชุมชนทราบ
- 10) การขออนุมัติใช้หลักสูตรท้องถิ่นจากคณะกรรมการสถานศึกษา

3. แนวทางการพัฒนาเส้นทางศึกษารวมชาติป่าชุมชน โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้
ของชุมชน มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การพัฒนาเส้นทางศึกษารวมชาติป่าชุมชนคอยผาขาว โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้เป็น
แหล่งเรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดสร้างขึ้น
- 2) การพัฒนาบุคลากร ทั้งที่เป็นทีมวิจัย คณะครู และชุมชน ทั้ง 3 หมู่บ้าน โดยการศึกษาดูงาน การเข้า
รับการอบรม
- 3) การพัฒนาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้น เช่น การพัฒนาจุดศึกษา การสร้างฝาย
พระราชดำริตามเส้นทางศึกษา
- 4) การพัฒนาพื้นที่ เส้นทางศึกษา บริเวณป่าชุมชนคอยผาขาว มีการเพิ่มจุดศึกษาขึ้นอีก 2 จุดการศึกษา
เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ได้ครบกระบวนการเรียนรู้ คือ ขั้นเตรียม ขั้นสอน ขั้นสรุป
- 5) การพัฒนาด้านเทคนิคการให้ความรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยรับผู้เข้ามาศึกษาดูงานและจัด
กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

4. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และ
การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์และวางแผนการดำเนินการ โดยดำเนินการเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของทีม
งานวิจัย และคณะกรรมการป่าชุมชนในการทำงานวิจัย
- 2) การจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
 - 2.1) การจัดประชุมประชาคมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
 - 2.2) การประชุมเพื่อหาแนวทางการดำเนินงานสร้างความเข้มแข็งชุมชน
- 3) การศึกษาดูงาน
 - 3.1) การประชุมวางแผนงานเพื่อการศึกษาดูงาน
 - 3.2) การศึกษาดูงาน (การประชุมการเรียนรู้ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน)
 - 3.3) การศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
- 4) การระดมทรัพยากร

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อ

สารบัญ

บทที่ 1	บทนำ	1
	วัตถุประสงค์การวิจัย	3
	คำถามวิจัย	3
	ระยะเวลาการดำเนินงาน	4
	พื้นที่เป้าหมาย	4
	วิธีดำเนินการ	4
	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2	แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	6
	1) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544	6
	2) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	10
	3) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา	14
	4) ความเข้มแข็งของชุมชน	16
บทที่ 3	วิธีการดำเนินงานวิจัย	18
บทที่ 4	ผลการดำเนินงานวิจัย	20
	1) ข้อมูลพื้นฐานชุมชน	20
	2) ข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชน	34
	3) สรุปผลการดำเนินงาน	38
	4) บทเรียนและข้อค้นพบจากการดำเนินโครงการ	100
บทที่ 5	บทสรุป วิเคราะห์ และข้อเสนอแนะ	103
บรรณานุกรม		118
ภาคผนวก		119
	- ภาพกิจกรรม	
	- แผนที่หมู่บ้าน	
	- ฐานข้อมูลต้นไม้ในเขตป่าชุมชนคอยผาขาว	
	- ประวัตินักวิจัย	

บทที่ 1

บทนำ

โรงเรียนวัดหนองหล่มเป็นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 1 เป็นโรงเรียนที่พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ด้วยวิธีการศึกษาป่าชุมชน มาตั้งแต่ปีการศึกษา 2536 จนถึง ปี พ.ศ. 2539 โดยเป็นการดำเนินงานตามโครงการทดลองวิจัยของสำนักงานโครงการพิเศษสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เลือกโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่เคยมีการทำลายสิ่งแวดล้อม(ด้านป่าไม้สูง)แต่มีการแก้ไขโดยชุมชน ดังนั้นหมู่บ้านหนองหล่มและโรงเรียนวัดหนองหล่มจึงถูกเลือกเข้าโครงการทดลองวิจัยเนื่องจาก พื้นที่เดิมของหมู่บ้านอยู่ในเขตป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2442 หลังการตั้งหมู่บ้านมีการทำลายพื้นที่ป่าในอัตราสูงเนื่องจาก ความต้องการขยายพื้นที่ทางเกษตร ตลอดจนการเข้ามาสัมปทานไม้หอมรถไฟ ตลอดจน ฟืน ถ่านเพื่อส่งให้การรถไฟที่เดิมใช้รถไฟแบบรถจักรไอน้ำ จนเกิดความแห้งแล้งมีการอพยพที่ดินของชาวบ้านไปอยู่ที่อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ในปี พ.ศ. 2497 ชาวบ้านจึงรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จนมาถึงปี พ.ศ. 2504 จึงร่วมกันจัดตั้งเขตป่าชุมชนบ้านหนองหล่มในพื้นที่ป่ารอบหมู่บ้านประมาณ 1,500 ไร่ครอบคลุมพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในปัจจุบัน โดยมีอาณาเขตคิดต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อเขต หมู่บ้านหนองไฮ ต.ป่าสัก อ.เมือง
ทิศใต้	ติดต่อเขต หมู่บ้านป่าบง ต.ศรีบัวบาน อ.เมือง หมู่บ้านหนองยางฟ้า อ.แม่ทา
ทิศตะวันออก	ติดต่อเขต หมู่บ้านทุ่งยาว ต.ศรีบัวบาน อ.เมือง
ทิศตะวันตก	ติดต่อเขต หมู่บ้านห้วยม้าโค้ง หมู่บ้านน้ำพุ ต.ป่าสัก อ.เมือง

มีภูเขาสูงเล็กๆล้อมรอบหมู่บ้านคือ คอยงู คอยม่อนฤๅษี คอยน้อยกันทา คอยผายาย คอยหลวง คอยซาง คอยป่าวรอก คอยโหยด สภาพป่าโดยทั่วไป เป็นป่าเต็งรัง เป็นป่าต้นน้ำของหมู่บ้าน มีลำห้วยแม่สมเป็นลำน้ำที่ให้น้ำหล่อเลี้ยงทางด้านเกษตร การทำนา ทำสวนลำไย ตลอดจนเป็นพื้นที่ในการทำมาหากินของชุมชนในด้านการหาอาหารจากป่า เช่น การเก็บเห็ด หน่อไม้ ผักต่างๆจากป่า

ในการจัดการป่าชุมชนของหมู่บ้าน มีการจัดตั้งกฎระเบียบป่าชุมชน โดยที่ประชุมของชาวบ้าน แต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน ที่มาจากตัวแทนของชุมชนในแต่ละเขตของหมู่บ้านมาดูแลป่าชุมชน

การดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ด้วยวิธีการศึกษาป่าชุมชน จะมุ่ง เน้นการศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในเชิงลึก เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในปัญหาสาเหตุที่แท้จริงของการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การวางแผนในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและมีคุณภาพ โดยใช้หลักการที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยต่างฝ่ายต่างแก้ปัญหาซึ่งกันและกัน คือ โรงเรียนให้นักเรียนออกไปศึกษาข้อมูลกับชุมชน ชุมชนจะเป็นแหล่งความรู้ให้กับโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทำให้ชุมชนตระหนักและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

2. เปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนการสอนของครูโดยเปลี่ยนแปลงบทบาทจากครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นการใช้แหล่งข้อมูลชุมชนเป็นที่ศึกษาหาความรู้ นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ตั้งแต่ การศึกษาหาข้อมูล การสรุปความรู้ เน้นกระบวนการคิด วิเคราะห์ ประมวลผลที่เกิดขึ้น และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

3. เปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ที่เน้นความรู้ ความจำเนื้อหาในหนังสือ มาเป็นการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ตั้งแต่ กระบวนการศึกษาหาข้อมูล การสรุปความรู้ด้วยตนเอง ที่เน้นกระบวนการคิด วิเคราะห์ ประมวลผลที่เกิดขึ้น และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

4. เกิดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมที่เป็นกระบวนการ ที่จะส่งผลให้นักเรียนเกิดความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม รู้คุณค่า มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยใช้หลักการ ดังนี้

- นำปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสถานศึกษาและชุมชนมาแก้ไข
- ให้ผู้เรียนหรือผู้ร่วมกิจกรรมแก้ไขปัญหาสีงแวดล้อมที่เกิดขึ้นด้วยการปฏิบัติจริง
- เป็นกิจกรรมที่ร่วมคิด ร่วมทำ ทำงานเป็นกลุ่ม
- เป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียน ผู้ลงมือทำต่อชุมชน
- เกิดการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่นำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เรียกว่า หลักสูตรท้องถิ่น

แม้ว่าการดำเนินงานทดลองวิจัยตามโครงการจะสิ้นสุดแต่ทางโรงเรียนกับชุมชนเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาด้วยวิธีการนี้ศึกษาป่าชุมชน ที่ผ่านมานั้น มีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน พฤติกรรมของครู และนักเรียน สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการแก้ไขปัญหามลพิษชุมชนตลอดจนเป็นวิธีการที่สามารถนำชุมชนมาร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีการใช้แหล่งข้อมูลชุมชนมาเป็นแหล่งเรียนรู้ ดังนั้น โรงเรียนวัดหนองหล่มจึงได้ดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ด้วยวิธีการนี้ศึกษาป่าชุมชน ต่อเนื่องจนมาถึงปัจจุบัน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มาโดยตลอด

การดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาด้วยวิธีการนี้ศึกษาป่าชุมชน โดยภาพรวมจะดูเหมือนประสบความสำเร็จ แต่เมื่อพิจารณาตรวจสอบดูจะพบว่า เป็นการดำเนินงานเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงาน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางการจัดกิจกรรมเท่านั้น แต่เนื้อหาและ

หลักสูตรการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับท้องถิ่น ที่จะใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนตาม พระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ.2542 ยังไม่ดำเนินการ

ปีการศึกษา 2544 ที่ผ่านมา โรงเรียนและชุมชนบ้านหนองหล่มได้ร่วมมือจัดกิจกรรมแก้ไขปัญห
สิ่งแวดล้อมในชุมชน คือ ปัญหาไฟป่าในเขตป่าชุมชนโดยเสนอโครงการจัดทำแนวป้องกันไฟป่ารอบป่าชุมชน
คอยผายย จากการดำเนินงานตามโครงการ โรงเรียนพบว่ากิจกรรมที่ทำได้ประโยชน์ จากแนวป้องกันไฟป่า
แล้วน่าจะมีการพัฒนาแนวป้องกันไฟป่าที่จัดทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยจัดทำเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติ
สำหรับนักเรียนจึงมีการทดลองจัดทำ โดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชนจนประสบผลสำเร็จใน
ด้านการจัดกิจกรรมนั้น พบว่า การทำงานที่มาจากการทำงานร่วมกันระหว่าง โรงเรียนและชุมชนทั้ง 3
หมู่บ้านของเขตบริการโรงเรียน เป็นการสร้างเครือข่ายการทำงานและการบริหารจัดการป่าชุมชนที่เข้มแข็งนั้น
สามารถพัฒนาความร่วมมือในการใช้ป่าชุมชน มาเป็นฐานการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจชุมชน สร้างมูลค่าเพิ่มของ
ผลิตภัณฑ์มาจากป่าชุมชน

ดังนั้น ทางโรงเรียนและชุมชนจึงประชุมพิจารณาร่วมกันสรุปว่า ควรมีการพัฒนาปรับปรุงเส้นทาง
ศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผายย เป็นแหล่งเรียนรู้ จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น พัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ
ป่าชุมชนคอยผายยเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนของทาง โรงเรียนวัดหนองหล่มใน
ระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งจะสอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
2542 และหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 พร้อมกับการส่งเสริม
ความเข้มแข็งในการบริหารจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้าน ตลอดจนการพัฒนาส่งเสริมการสร้าง
มูลค่าเพิ่มของผลผลิตที่ได้รับจากป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและ
ชุมชน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญห
สิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน

คำถามวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนและการ
เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นอย่างไร

ระยะเวลาการดำเนินงาน

ตั้งแต่เดือน มกราคม 2547 - เมษายน พ.ศ. 2549 รวมระยะเวลา 28 เดือน

พื้นที่เป้าหมาย

1. โรงเรียนวัดหนองหล่ม
2. บ้านหนองหล่ม
3. บ้านป่าบง
4. บ้านป่าปวย
5. ป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม

วิธีดำเนินการ

1. ประชุมจัดทำโครงการ
2. ประชุมร่วมกันระหว่าง วัด โรงเรียน ชุมชน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ และ แนวทาง ดำเนินการตามโครงการ
3. ประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับแนวทางการจัดทำสร้างหลักสูตรท้องถิ่น การวิเคราะห์หลักสูตร การ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ประชุมเชิงปฏิบัติการการดำเนินงานเก็บข้อมูลเบื้องต้น
5. นำเสนอข้อมูลให้กับที่ประชุมร่วมของโรงเรียน วัด ชุมชน
6. การวิเคราะห์ วางแผนการดำเนินงาน
7. แนวทางการดำเนินกิจกรรม
 - 7.1 การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ
 - ประชุมทำความเข้าใจ เก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่า ชุมชน
 - การศึกษา ดูงานเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน
 - การพัฒนา ปรับปรุง การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน
 - การทดสอบ ทดลอง กิจกรรมการศึกษาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน
 - 7.2 การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน
 - การประชุมทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน
 - การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชน

- การวิเคราะห์เนื้อหา กับแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน
- การประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน
- การทดลอง ทดสอบกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน
- การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน

7.3 กิจกรรมการสร้างเสริมความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชนอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการสร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชน

- การประชุมเตรียมความพร้อม และหาแนวทางการดำเนินงาน
- การประชุมประชาคมหมู่บ้านเกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชน การปรับเปลี่ยนเงื่อนไขข้อบังคับด้านป่าชุมชนของหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน
- การประชุมประชาคมเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การแปรรูปอาหารผลิตภัณฑ์ที่มาจากป่าชุมชน
- การศึกษาดูงาน แนวทางการดำเนินกิจกรรมการแปรรูปอาหารที่มาจากป่าชุมชน
- การประชุมประชาคมเพื่อการระดมทรัพยากรมาดำเนินงาน
- การประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการแปรรูปอาหาร

7.4 การติดตามผลการปฏิบัติการ

- การบันทึกผลการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย
- การประชุมเพื่อติดตามงาน ทุก 1 เดือน
- การรายงานผลการดำเนินงานแก่หน่วยงานสนับสนุน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. แนวทางการปรับปรุง พัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้
2. มีหลักสูตรท้องถิ่นเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนที่ใช้สำหรับกิจกรรมการเรียนการสอน ของนักเรียน
3. เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน มีการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างเข้มแข็งและนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจ ชุมชนจากผลผลิตอาหารที่มาจากป่า

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยตามโครงการวิจัย โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน บ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าบวย อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ในครั้งนี้ ทีมวิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานและเป็นกรอบความคิด ในการทำงาน ดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
3. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
4. ความเข้มแข็งของชุมชน

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ โดยมีมาตรฐานเป็นตัวกำกับในการพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

หลักการ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทย ควบคู่ความเป็นสากล เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันโดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้ สามารถจัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่ม เป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบ ได้

จุดหมาย มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน รักการค้นคว้า มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และทักษะ ในการดำเนินชีวิต รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพ และบุคลิกภาพที่ดี มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค ภูมิใจในความเป็นไทย และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ภาษาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมีความรักประเทศชาติ และท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้างของหลักสูตร กำหนดไว้ดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น หลักสูตรได้กำหนดเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน คือ ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 และช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6
2. สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะ หรือ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน หลักสูตรกำหนดสาระการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ไว้ 8 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ
3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน

มาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม เพื่อเป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียน ด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ของแต่ละกลุ่ม สำหรับใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เมื่อเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เวลาเรียน หลักสูตรได้กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

ประถมศึกษาปีที่ 1 – 3	มีเวลาเรียนประมาณ 800 – 1,000 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละ 4 - 5 ชั่วโมง
ประถมศึกษาปีที่ 4 – 6	มีเวลาเรียนประมาณ 800 – 1,000 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละ 4 - 5 ชั่วโมง
มัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3	มีเวลาเรียนประมาณ 1,000 – 1,200 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละ 5 - 6 ชั่วโมง
มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6	มีเวลาเรียนประมาณไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

การจัดหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตรจะประกอบด้วย สาระการเรียนรู้ และมาตรฐานการเรียนรู้ที่แสดงคุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบ 12 ปี และเมื่อจบแต่ละช่วงชั้นของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และจำนวนเวลาเรียนอย่างกว้าง ๆ สถานศึกษาต้องนำโครงสร้างดังกล่าวนี้ไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดย คำนึงสภาพปัญหา ความพร้อม เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้ สถานศึกษาต้องจัดทำรายวิชาในแต่ละกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่กำหนด

นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมเป็นรายวิชาใหม่ รายวิชาที่มีความเข้มข้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล

การจัดเวลาเรียน สถานศึกษาสามารถจัดเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสมในแต่ละชั้นปีโดย ประถมศึกษาปีที่ 1-3 ประถมศึกษาปีที่ 4-6 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จัดเวลาเรียนเป็นรายปี ส่วนมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค และมีการคิณน้ำหนักรายวิชาเป็นหน่วยกิต (40 ชั่วโมง / ภาคเรียน มีค่าน้ำหนัก วิชา 1 หน่วยกิต)

สื่อการเรียนการสอน สื่อที่ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเน้น การใช้สื่อที่หลากหลาย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี ตลอดจนการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆประกอบการจัดการเรียนการสอน

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

แบ่งตามบทบาทหน้าที่ ลักษณะการใช้ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นหลักประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ หนังสือเรียนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ หนังสือแบบฝึกหัดซึ่งกระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้มีเฉพาะ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ ระดับประถมศึกษาเท่านั้น
2. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นสื่อประกอบการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ หนังสืออื่นๆ นอกเหนือหนังสือเรียน ที่มีเนื้อหาสาระช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสืออ้างอิง หนังสือส่งเสริมการอ่าน รวมทั้ง สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน สื่อ วิกิทัศน์ อินเทอร์เน็ต แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การผลิตสื่อการเรียนการสอน

1. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นหลักประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ หนังสือเรียน แบบฝึกหัด ในกลุ่มสาระที่กระทรวงกำหนด ผู้มีหน้าที่จัดทำ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จัดทำฉบับของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับใช้ทั่วประเทศ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จัดทำสำหรับใช้ภายในเขตพื้นที่การศึกษา สำนักพิมพ์เอกชนจัดทำโดยส่งให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตรวจสอบพิจารณา และอนุญาตให้ใช้ครูผู้สอนจัดทำใช้ได้ภายในสถานศึกษาของตนโดยความเห็นชอบของ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา
2. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นสื่อประกอบการจัดการเรียนการสอน นอกเหนือจาก หนังสือเรียน และแบบฝึกหัดที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้จัดทำได้โดยเสรี สำหรับการเลือกใช้ อยู่ในดุลยพินิจของสถานศึกษา

การจัดการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ครูผู้สอนต้องปรับเปลี่ยน วัฒนธรรมการทำงานและบทบาทจากผู้ที่สอน ผู้ชี้นำ ผู้ถ่ายทอดมาเป็นผู้นำในการเรียนรู้ (Teacher as Leader) เรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียน เป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ โดยเสนอแนะวิธีการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ ค้นพบ ความรู้จากการปฏิบัติของตนจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ครูจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปสร้างองค์ความรู้ในสมอง (Constructivism)

กระบวนการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- 1) กระบวนการเรียนการสอนทั่วไป (Generic Learning) เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ใช้ได้กับทุกกลุ่มสาระเช่น กระบวนการกลุ่ม กระบวนการสืบเสาะ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการเสริมสร้างค่านิยม กระบวนการวิจัย กระบวนการเชิงสาเหตุ ผล กระบวนการคิดวิเคราะห์
- 2) กระบวนการเรียนการสอนเฉพาะ (Specific Learning) เป็นกระบวนการเรียนการสอนตามธรรมชาติของศาสตร์นั้น ซึ่งจะใช้ในการเรียนการสอนเฉพาะของกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้น เช่น
กลุ่มภาษา (ไทย อังกฤษ) เน้นกระบวนการสื่อความหมาย หรือทักษะทางภาษา หรือกระบวนการทางภาษา กระบวนการอ่าน การฟัง การพูด การเขียน การคิด วิเคราะห์ในเชิงตรรกะ
กลุ่มคณิตศาสตร์ เน้นทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ทักษะการคิดคำนวณ กระบวนการเชิงเหตุผล กระบวนการคิด วิเคราะห์ในเชิงตรรกะ
กลุ่มวิทยาศาสตร์ เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสืบเสาะ กระบวนการฝึกปฏิบัติทางเทคโนโลยี กระบวนการทดลอง
กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เน้นกระบวนการจัดเกลาทางสังคม กระบวนการสืบค้น กระบวนการสืบสวนสอบสวน กระบวนการทางจริยธรรม พัฒนาค่านิยม ประชาธิปไตย วิธีการทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา
กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา เน้นทักษะชีวิต ทักษะด้านสุขภาพ กระบวนการฝึกปฏิบัติทาง พลศึกษา การคิดวิเคราะห์
กลุ่มศิลปะ เน้นกระบวนการการฝึกปฏิบัติทางทัศนศิลป์ กระบวนการฝึกปฏิบัติทางดนตรี (ไทยสากล)
กลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี เน้นกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ กระบวนการแก้ปัญหา การออกแบบเทคโนโลยี การฝึกปฏิบัติทางเทคโนโลยี

การวัดผลประเมินผล

การวัดผลประเมินผล เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้สอนได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จของการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการ พัฒนาและการเรียนรู้เต็มศักยภาพ

วิธีการวัดผลและประเมินผลต้องใช้วิธีที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด ทั้งที่เป็นความรู้ ความคิด และการปฏิบัติ ควรดำเนินการควบคู่กับการจัดการเรียนการสอน การวัดความรู้ ความคิดส่วนใหญ่ใช้แบบทดสอบ แบบทดสอบอาจเป็นแบบเลือกตอบหรือให้เขียนคำตอบเองด้วยข้อสอบอัตนัย ควรเน้นการตอบโดยการเขียนและการนำเสนอคำตอบด้วยตัวผู้เรียนเพราะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดและการเขียนไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้อาจจะใช้แฟ้มสะสมงาน การสังเกต การสัมภาษณ์เป็นวิธีการวัดและประเมินความพึงพอใจร่วมกับการปฏิบัติ

2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2549) ได้ให้นิยามศัพท์ “ท้องถิ่น” หมายถึง สภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมที่ผู้เรียนมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้อง กันเคยมาตั้งแต่กำเนิด มีขอบข่ายครอบคลุมตั้งแต่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด กลุ่มจังหวัด ภูมิภาค

“สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น” หมายถึง รายละเอียดของเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่นสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาอาชีพ ตลอดจนสภาพปัญหา และสิ่งที่ควรได้รับการถ่ายทอดพัฒนาในชุมชนและสังคมนั้นๆ ซึ่งสถานศึกษาควรกำหนดขึ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

สอดคล้องกับ อานาจ จันทรแป้น (2532) ได้อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาองค์ประกอบในโครงสร้างจากหลักสูตรท้องถิ่น สามารถอธิบายได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่น คือ

1. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหา และพัฒนาความเป็นอยู่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ของตนเอง และท้องถิ่นให้ได้

2. เพื่อให้เกิดความรัก และผูกพันกับท้องถิ่น

เนื้อหาสาระ ได้มีการจัดกลุ่มสาระของเรื่องราวในท้องถิ่น เป็น 4 กลุ่ม คือ

1. คติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานของแหล่งองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดสืบต่อกันมา

2. ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

3. การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้พัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

4. แนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ถูกนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นผลกระทบความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ซึ่งสอดคล้องกับ พิสมัย ถีระแก้ว (2540) กล่าวว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่นจะมีจุดเน้นที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. สารความรู้ที่เป็นเรื่องราวของท้องถิ่นที่กำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ ควรมีปริมาณมากและเจาะลึกเพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีจนสามารถพัฒนาแก้ปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ สังคมของตนเองและท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

2. กระบวนการเรียนการสอน ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของท้องถิ่น

3. เน้นเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชซ์ ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า เป็นการนำเอาหลักสูตรแกนกลางทั้งเอกสารหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร ที่พัฒนามาจากส่วนกลางมาปรับ ขยาย หรือเพิ่ม หรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรหรือรายวิชาขึ้นมาใหม่
2. ลักษณะที่ท้องถิ่น ปรับปรุงรายละเอียดต่างๆของหลักสูตรที่มีอยู่เดิมแล้วให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

สังค อุทรานันท์(2532) ได้เสนอวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อให้เข้ากับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น มีวิธีการดำเนินงาน 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้ปัจจุบันเป็นหลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ดังนั้นอาจจะไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เปิดโอกาสแก่ท้องถิ่น ทำการปรับเนื้อหาสาระของหลักสูตรในบางส่วนให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง

กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ได้เสนอว่า ในการที่ท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมกับการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการนั้นจะมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกวิชาในหลักสูตร โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรกลางเปลี่ยนไป

2. การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา จากหัวข้อ หรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชา ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหา คาบเวลาเรียน ที่กำหนดในหลักสูตรกลางเปลี่ยนไป

3. การจัดทำเนื้อหา รายวิชา /รายวิชาใหม่ เป็นการดำเนินงานในกรณีที่พบว่าเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนรู้นั้นไม่ปรากฏในหลักสูตร ซึ่งไม่ต้องทำจุดประสงค์ ขอบข่าย เนื้อหา คาบเวลาเรียน ที่กำหนดในหลักสูตรกลางเปลี่ยนไป

4. การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน เป็นการปรับปรุง พัฒนาเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่างๆที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพท้องถิ่น

5. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม เป็นการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ หรือแบบฝึกหัดต่างๆ และเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่นๆ ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มวิชาต่างๆ โดยเหมาะสมกับท้องถิ่น ทั้งนี้การเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ อาจใช้คำอธิบายรายวิชาที่มีอยู่แล้ว หรือเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็ได้

วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น อำนาจ จันทรแป้น (2532) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในรูปแบบ SPIE Model ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์สภาพในอดีต สภาพปัจจุบัน และสภาพที่ควรจะเป็นในอนาคต โดยวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ต่อไปนี้

- 1.1 ปรัชญาการศึกษา นโยบาย หลักสูตร แผนการศึกษา งานวิจัย
- 1.2 สภาพปัญหา ค่านิยม วัฒนธรรมและความต้องการของชุมชน
- 1.3 ธรรมชาติ เนื้อหาสาระ วิชาความรู้ ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ และเทคโนโลยี
- 1.4 ความรู้เกี่ยวกับผู้เรียนในด้านความต้องการและความสนใจ
- 1.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ ตลอดจนแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เอื้อให้
ดำเนินการบรรลุจุดประสงค์

2. การวางแผนหลักสูตรหรือแผนประสบการณ์

2.1 กำหนดหลักสูตรสาขา หมวดวิชา

2.2 กำหนดหลักสูตรรายวิชา

2.2.1 กำหนดลักษณะกระบวนการวิชา

2.2.2 พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ

2.3 กำหนดหลักสูตรเฉพาะกลุ่มบุคคล

2.4 กำหนดแผนการสอน

2.4.1 กำหนดวัตถุประสงค์

2.4.2 คัดเลือกเนื้อหา สาระ และการจัดประสบการณ์

2.4.3 กำหนดวิธีการเรียนการสอน สื่อ แหล่งวิชาการ

2.4.4 กำหนดวิธีการวัดผล ประเมินผล

2.5 เตรียมการนิเทศภายใน

3. การใช้หลักสูตร

3.1 การเตรียมและพัฒนาบุคลากร เอกสาร และสื่อประเภทต่างๆ

3.1.1 สร้างความเข้าใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในแนวทางที่กำหนดขึ้น

3.1.2 ฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้องให้เกิดทักษะการใช้หลักสูตร

3.1.3 สร้างหรือเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน

3.1.4 เตรียมการนิเทศภายใน

4. การประเมินผล

4.1 ประเมินแผนหลักสูตรหรือแผนประสบการณ์ทุกแผน ตามข้อ 2

4.2 ประเมินการปฏิบัติตามแผนทุกด้านตามข้อ 3

4.3 ประเมินความเหมาะสมของสื่อทุกประเภท

4.4 ประเมินผลสัมฤทธิ์

และมีแนวทางสอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ได้เสนอไว้ดังนี้ หลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพต้องเกิดจาก ความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่ายทั้งบุคลากร ในสถานศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา เพื่อระดมความคิด ประสานการณ์มาใช้ในการกำหนด หลักสูตร และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ตลอดจนตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษา

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มีข้อควรคำนึง 2 ประการ คือ

1. หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องเชื่อมโยงกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็น กรอบสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาทั่วประเทศ ส่วนสำคัญที่ต้องยึดคือมาตรฐานการเรียนรู้ของ กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

2. หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ ซึ่งจะเป็นส่วนที่เพิ่มเติมจากข้อ 1 หลักสูตร จะต้องตอบสนองต่อความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่างของแต่ละบุคคลเป็น การช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาถึงขีดสูงสุด

โดยมีกระบวนการจัดทำหลักสูตร ดังต่อไปนี้

การกำหนดวิสัยทัศน์ การกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1) การจัดทำโครงสร้างหลักสูตร

2) การจัดทำสาระของหลักสูตร

3) การออกแบบการเรียนรู้

4) การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

5) การกำหนดรูปแบบ วิธีการและเกณฑ์การตัดสิน การวัดผลประเมินผล เอกสารหลักฐาน

6) การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน

7) การเรียบเรียงเป็นหลักสูตร

3. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้เสนอการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้ใน หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ (6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับ บิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมพัฒนา ผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนา ชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่าง ชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษาของแต่ละสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริม สนับสนุนกิจการของสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์ และ หรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ และ ผู้ทรงคุณวุฒิ

สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาและสถานศึกษาอาชีวศึกษาอาจมีคณะกรรมการเพิ่มขึ้นได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา

หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

มาตรา 58(2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

โดยเป็นผู้จัดและเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้ แก่สถานศึกษาและมี ส่วนร่วมในการค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสม และความจำเป็น

จากแนวทางการเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่กล่าวมาข้างต้น นั้น จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาเพื่อคนทั้งมวล และคนทั้งมวลต้องเข้ามามีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษาซึ่งมิได้หมายความว่าคนทั้งมวลจะเข้ามาทำหน้าที่แทนรัฐในการจัดการศึกษา แต่เป็นการเข้า มาร่วมมือกับรัฐในการจัดการศึกษาสร้างการเรียนรู้ที่หลากหลายวิธีการและการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ซึ่ง ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาจะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยเป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดการศึกษาที่ผ่านมาโดยมากจะมีการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่เน้นครู เป็นศูนย์กลาง สอนตามหนังสือเรียนที่มีอยู่ ทำให้เกิดปัญหาทางการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนขาด การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ไม่มีการพัฒนาทางสติปัญญาและทางอารมณ์เท่าที่ควรเพราะเนื้อหาวิชาที่สอนตาม หนังสือตายตัว ไม่ก่อให้เกิดการค้นคว้า มีความสุขในการเรียน ขาดความสนใจต่อการเรียน เนื้อหาไม่ตอบสนอง ต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่เชื่อมโยงต่อความเป็นจริงในชุมชนและชีวิตจริงเป็นการตัดขาดออกจาก กระบวนการถ่ายทอดทางวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรมและการส่งต่อความรู้ในชุมชนจากรุ่นต่อรุ่นเป็นการศึกษาที่ ตัดขาดผู้เรียนออกจากชุมชน

ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชน หมู่บ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ ให้กับสถานศึกษา การเรียนรู้จึงจะเป็นการสร้างควมหลากหลายในการจัดการเรียนรู้และสร้างการเรียนรู้ที่มี ความสุขแก่ผู้เรียน ซึ่งอาจทำได้โดยวิธีการชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษาโดยตรง เช่น ให้ผู้เรียน ออกไปศึกษาหาความรู้ เก็บข้อมูล สัมภาษณ์ เรียนรู้เรื่องประวัติชุมชน เรื่องราวทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา จาก ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาสวัด พ่อค้าแม่ค้า ฯลฯ หรือจัดสร้างแหล่งเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษาทั้งใน และนอก สถานศึกษา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้

ประเด็นสำคัญในการมีส่วนร่วมโดยเป็นแหล่งเรียนรู้ คือ ความเข้าใจ การรับรู้ที่จะมองเห็นถึงศักยภาพ และความรู้อของชุมชนที่มีอยู่นั้นมีคุณค่าไม่ได้ด้อยค่าไปกว่าความรู้ที่มีอยู่ในตำราเรียน ซึ่งความรู้ที่ชุมชน มีอยู่นั้น เป็นความรู้ที่มาจากการปฏิบัติจริงจนมากกว่าการคิดวิเคราะห์

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร นับตั้งแต่การเข้ามา เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียน ชุมชนจะมีตัวแทนในแต่ละฝ่ายเข้ามาเป็นคณะกรรมการในการ วางแผนนโยบายการจัดการศึกษา การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน การบริหาร การจัดหางบประมาณ การแสวงหา ทรัพยากรมาสนับสนุนการจัดการศึกษา การตรวจสอบ การประเมินติดตามคุณภาพการจัดการศึกษา

ประเด็นสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการบริหารการศึกษานั้น ทางสถานศึกษาต้องมองเห็นว่า เป็นการ กระจายอำนาจเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาตินั้น จะเป็นการลดภาระการทำงานในหลายด้านของสถานศึกษาลง ส่งผลทำให้เกิดประโยชน์

แก่ทุกฝ่าย โรงเรียนได้รับการสนับสนุนทางด้านการทรัพยากรเพิ่มขึ้น มีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ผู้เรียนมีความสุขต่อการเรียนรู้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นโดยผ่านทางการศึกษาของโรงเรียน

3. การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ชุมชนสามารถเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับทางสถานศึกษาได้โดยสามารถเป็นผู้สอนร่วม เป็นวิทยากรท้องถิ่นจัดการเรียนรู้ การร่วมมือกันพัฒนาหลักสูตรที่ให้สอดคล้องกับความต้องการชุมชน โดยมีการประสานความร่วมมือกับ บิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามศักยภาพสูงสุด นอกจากนี้ให้สถานศึกษายังสามารถที่จะ ร่วมมือกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

4. ความเข้มแข็งของชุมชน

เลวี พงศ์พิศ (2546) กล่าวว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็งและชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้นั้นเป็นเรื่องเดียวกัน โดยมีลักษณะสำคัญอย่างน้อย 4 อย่าง มีฐานคิดที่ว่าชุมชนเข้มแข็งไม่ใช่เครื่องจักรที่ครบเครื่องที่วัดเป็นตัวเลขได้ แต่เป็นองค์พหุ (organism) ที่ส่วนประกอบต่างๆ สัมพันธ์และเกื้อกูลกันอย่างเป็นพลวัต(dynamic) และค่อยๆ พัฒนาศักยภาพ ของตนเองโดยมีเป้าหมายที่การพึ่งตนเอง

ชุมชนเข้มแข็งจึงไม่ใช่ชุมชนที่เข้มแข็งแล้ว พึ่งตนเองได้แล้ว แต่เป็นชุมชนที่มีศักยภาพและกำลังพัฒนาศักยภาพของตนเองสู่เป้าหมาย แม้จะยังไม่ถึงแต่ก็มาถูกทางและกำลังมุ่งไปสู่เป้าหมายชุมชนเข้มแข็งเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนบนหนทางไปสู่การพึ่งตนเอง และสามารถวัดได้จากขีดความสามารถอย่างน้อย 4 ประเด็น คือ

1. ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนเรียนรู้และพร้อมที่จะเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็งจะไม่นั่งรอรับความช่วยเหลือจากภายนอกแต่จะแสวงหาทางออกด้วยตนเอง โดยแสวงหาความรู้ที่จะช่วยให้ตนเองหลุดจากความไม่รู้และปัญหาต่างๆ
2. ชุมชนเข้มแข็งตัดสินใจอย่างเป็นอิสระ ไม่ใช่รอฟังแต่คำสั่งของคนอื่นหรือได้แต่ถามผู้อื่นต้องปลดปล่อยจากความคิดพึ่งพาและระบบอุปถัมภ์
3. จัดการทุนของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ทุนในความหมายกว้างที่ครอบคลุมทุนทางธรรมชาติคือทรัพยากรต่าง ๆ ทุนทางเศรษฐกิจคือทุนที่ชุมชนสร้างขึ้น ผลิตได้ สะสมได้ ทุนทางสังคมคือทุนระเบียบ กฎเกณฑ์ จารีต ประเพณี ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุนทาง

วัฒนธรรม คือความรู้ ภูมิปัญญาที่มาพร้อมกับวิถีชีวิตของผู้คน และแสดงออกทางการดำเนินชีวิต การกิน การอยู่ การทำงาน การจัดการชีวิตของตนเองและชุมชน

4. จัดการชุมชนด้วยหลักธรรมาภิบาล (good governance) ด้วยความโปร่งใส โดยชุมชนมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนอื่นๆ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

สำหรับการดำเนินงานวิจัยตามโครงการวิจัย โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหนองหล่มบ้านป่าบง และบ้านป่าปวย อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ในครั้งนี้ ใช้หลักการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของทางโรงเรียน กิจกรรมที่ดำเนินงานจะเป็น การประชุม การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ การพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ การพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน เป็นต้น

ขอบเขตประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 271 คน แยกเป็น

1. โรงเรียนวัดหนองหล่ม ครู 8 คน นักเรียน 132 คน ภารโรง 1 คน
2. บ้านหนองหล่ม ประชากร 50 คน
3. บ้านป่าบง ประชากร 40 คน
4. บ้านป่าปวย ประชากร 40 คน

การประมวล / และการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการดำเนินงานตามโครงการนั้น ได้มาจากการรวบรวมข้อมูลจากการประชุมตาม แผนงานกิจกรรมตามโครงการ และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนซึ่งดำเนินงานตามแผนงาน มีการ บันทึกสรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการงานร่วมกับวิทยาลัยการจัดการสังคมที่ร่วมดำเนินงานกับทีมวิจัย การรายงานผล การปฏิบัติงานตามโครงการตลอดจนการบันทึกสรุปผลการศึกษาดูงาน มาเป็นแนวทางการประมวลและเก็บ ข้อมูล

รูปแบบแผนงานที่ดำเนินงาน

- 1) การดำเนินกิจกรรมของโครงการระยะที่ 1 ตั้งแต่เดือน มกราคม - สิงหาคม 2547

การดำเนินงานตามแผนงานกิจกรรมของโครงการดำเนินงานตามขั้นตอนที่วางไว้ตามลำดับ แต่มีบาง กิจกรรม คือ การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติได้ปรับเปลี่ยนกิจกรรมจากกิจกรรมการศึกษาดูงานเส้นทาง ธรรมชาติที่เดิมวางไว้จะศึกษาดูงานการจัดการป่าชุมชนที่จังหวัดน่าน แต่หลังจากการประชุมวิเคราะห์งาน และ วางแผนการดำเนินงานมีการปรับเปลี่ยนเป็นกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยความร่วมมือจากวิทยาลัยการ

จัดการสังคม เชิญผู้ที่ดำเนินงานกิจกรรมการจัดการศึกษาทางเลือกในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจำนวน 65 คน เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนในกิจกรรมเส้นทางศึกษาของทางโรงเรียน ตลอดจน ได้ร่วมสรุปผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานร่วมกับทีมงานวิจัย

2) การดำเนินกิจกรรมของโครงการระยะที่ 2 ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2547 - มิถุนายน 2548

การดำเนินงานตามแผนงานกิจกรรมของโครงการนั้น ได้ดำเนินงานตามขั้นตอนที่วางไว้ตามลำดับแต่เพื่อความเหมาะสมในการปฏิบัติงาน จึงมีบางกิจกรรมได้ปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดผลดีต่อโครงการคือ การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการแปรรูปอาหารนั้นจากการประชุมของทีมทำงานแล้วปรากฏว่าที่ประชุมได้เสนอการเปลี่ยนแปลงให้ไปศึกษาดูงานนอกสถานที่อีกครั้งเนื่องจากเครื่องจักรที่จะดำเนินการแปรรูปอาหารของหมู่บ้านที่ได้รับนั้น ยังไม่สามารถใช้ได้เนื่องจากกระบวนการผ่านความร้อนของอาหาร และกระบวนการการปิดฝากระป๋องมีข้อบกพร่อง จึงเสนอให้ไปดูงานที่โรงงานผลิตอาหารฟาร์มเห็ดบ้านสวน อ. ห้างฉัตร จ. ลำปาง

3) การดำเนินงานกิจกรรมของโครงการ ระยะที่ 3 ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม 2548 – เมษายน 2549

การดำเนินงานตามแผนงานกิจกรรมของโครงการนั้นได้ดำเนินงานตามขั้นตอนที่วางไว้ตามลำดับแต่เพื่อความเหมาะสมในการปฏิบัติงาน จึงมีบางกิจกรรมได้ปรับปรุงเพิ่มเติมการดำเนินกิจกรรมโดยมีการประสานงานกับโครงการศูนย์ศึกษาสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ของหมู่บ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง บ้านป่าเปว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนต่อเนื่องจากกิจกรรมของโครงการวิจัย ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาดูงานเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารที่มีจากป่า และศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีการดูงานที่ ป่าทาม – กุดเป่ง ด. ยางคำ อ. โพนทราย จ. ร้อยเอ็ด และกลุ่มเกษตรกรชุมชนคนรักป่า บ้านคำน้ำสร้าง อ. เมือง จ. ยโสธร และการอบรมเรื่องสมุนไพรที่มีจากป่า และการเพิ่มจำนวนสมุนไพรในป่าที่หมู่บ้านหนองหล่ม

การวิเคราะห์ประเมินผล

ในการวิเคราะห์ประเมินผลการทำงานที่ทีมวิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อจะได้รับการทราบข้อมูลที่เป็นจริง ถูกต้อง และจัดหมวดหมู่ ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน
2. แนวทางการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน
3. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน

บทที่ 4

ผลการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าบัว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน โดยความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและชุมชน 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งการดำเนินโครงการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง โดยเริ่มตั้งแต่การประชุมสร้างความเข้าใจ การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน การจัดเวทีประชุมชม การศึกษาดูงาน วางแนวทางการดำเนินกิจกรรม และสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการนำเสนอผลการวิจัยเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชน

ตอนที่ 3 สรุปผลการดำเนินงาน

ตอนที่ 4 บทเรียนและข้อค้นพบจากการดำเนินโครงการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

โครงการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรป่าชุมชนของโรงเรียนวัดหนองหล่ม ซึ่งครอบคลุม 3 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าบัว

1. บ้านหนองหล่ม หมู่ที่ 8 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ประวัติศาสตร์ของชุมชน

หมู่บ้านหนองหล่มเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในชนบท มีภูเขาล้อมรอบทุกด้าน ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จากคำบอกเล่าถึงความเป็นมาของการก่อตั้งหมู่บ้านนั้นเดิมที่บริเวณหมู่บ้านหนองหล่มแห่งนี้เป็นหุบเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์มากมีลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าเขาล้อมรอบ สัตว์น้อยใหญ่มีอยู่มากมายตั้งแต่ เก้งกวาง ชะนีบริเวณที่ราบจะมีน้ำซึมออกมาตลอดปี และมีบริเวณน้ำพุร้อนไหลออกอยู่ตลอดปีเช่นกัน เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2440 ได้มีหนานปัญญา เลตัก ซึ่งอยู่บ้านเหล่า ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ไกลจากบ้านหนองหล่มไปประมาณ 5 กิโลเมตรเป็นผู้บุกเบิกเข้ามาอยู่เป็นครอบครัวแรก สาเหตุที่ได้ย้ายมา เพราะเนื่องจาก

ในระบายนบ้านเหล้าได้มีโรคหวัดตกโรครุนแรงและได้เกิดความแห้งแล้งขึ้นดั่งนั้นพ่อนานปัญญาจึงได้นำวัวควายมาเลี้ยงและย้ายครอบครัวมาปักหลักอยู่ที่ใหม่จึงได้เป็นครอบครัวแรกที่ย้ายเข้ามาอาศัย

จากนั้นได้มีครอบครัวอื่น ๆ ย้ายตามเข้ามาอาศัยอยู่ ขยายเป็นหมู่บ้านตั้งชื่อว่า “บ้านหนองหล่ม” สาเหตุที่ตั้งชื่อว่าบ้านหนองหล่ม เพราะว่ามีบริเวณที่ราบจะมีน้ำซึมออกตลอดปีเวลาทำนา ดินจะร่วนและเวลาฝนเข้าไประบือนดินนั้นจะหล่มลงไป จึงเป็นสาเหตุให้เรียกขานกันมาถึงปัจจุบันนี้ว่า บ้านหนองหล่ม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสภาพหมู่บ้านนั่นเอง

จากการบอกเล่าของพ่อน้อยมา ผดุงศักดิ์ ได้เล่าให้ฟังว่าเดิมครอบครัวตั้งอยู่ที่บ้านสันป่าสัก (ห่างจากบ้านหนองหล่มประมาณ 7 กิโลเมตร) ได้ติดตามครอบครัวย้ายมาเลี้ยงวัวควาย และได้สร้างบ้านที่บ้านหนองหล่ม ตอนนั้นชาวบ้านยังย้ายมาไม่กี่ครอบครัว และได้มีการย้ายมาอยู่มากขึ้นส่วนมากมาจากบ้านเหล้าซึ่งตอนนั้นบ้านเหล้าแห้งแล้งมากอีกประการหนึ่งทางรัฐบาลได้ทำทางรถไฟผ่านหมู่บ้าน ซึ่งบริเวณทางรถไฟบริเวณที่บ้านเหล้าจะเป็นเนินชันเขา รถไฟต้องใช้กำลังมากในการขึ้นเขาจึงใส่หินให้มาก เดิมรถไฟเป็นแบบใช้แรงของไอน้ำขับเคลื่อนโดยใช้หินค้ำน้ำ เถ้าถ่านจากหินกระเด็นจากรถไฟไปติดหลังคาบ้านของชาวบ้านแล้วเกิดไหม้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจึงได้พากันอพยพย้ายไปที่อื่นจนสภาพเป็นหมู่บ้านร้าง ส่วนมากได้ย้ายไปอยู่ที่อยู่ใหม่คือบ้านหนองหล่มต่อมา ได้มีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เช่น บ้านสันป่าสัก บ้านสันตะยอม บ้านป่าดง บ้านหลุก บ้านหนองเหียง บ้านน้ำพุ และบ้านห้วยม้าโค้ง เป็นต้น ได้ย้ายมาอยู่บ้านหนองหล่มเช่นกัน

เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นซึ่งเดิมมีอยู่อย่างสมบูรณ์ได้ลดลงอย่างมากโดยเฉพาะป่าไม้ที่มีการตัดทำลายไปเป็นจำนวนมากโดยกรรมวิธีการเผาถ่าน คัดไม้ไปขายให้กับทางรถไฟสำหรับทำรางรถไฟและเป็นเชื้อเพลิงสำหรับรถไฟ มีการประกอบอาชีพในการเผาถ่าน จึงทำให้ป่าไม้ถูกทำลายธรรมชาติที่สมบูรณ์กลายสภาพเสื่อมสลายในเวลาไม่กี่ปี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดเป็นปัญหาทางระบบนิเวศคือ เกิดความแห้งแล้งฝนไม่ตก น้ำที่ซึมออกตลอดปีก็แห้งแล้งไม่มีน้ำสำหรับทำการเกษตรชาวบ้านเดือดร้อนจึงได้มีการย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะย้ายไปอยู่ในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ปี พ.ศ. 2497 กลุ่มชาวบ้านที่เหลืออยู่ นำโดย พ่อหลวงหมวก คาสัก ผู้ใหญ่บ้านจึงได้ประชุมชาวบ้านเพื่อหาหนทางแก้ไข เชิญป่าไม้อำเภอเข้าร่วมปรึกษา จนได้ข้อยุติเป็นเอกฉันท์ที่จะร่วมมือร่วมใจของคนในหมู่บ้านดำเนินการจัดตั้งเขตป่าชุมชนบ้านหนองหล่มขึ้นมา โดยมีการจัดสร้างระเบียบป่าชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน ให้แต่ละเขตของหมู่บ้านส่งตัวแทนเขตเข้ามาเป็นกรรมการเขตละ 1 คน มีการพัฒนาปรับปรุงกฎระเบียบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ระเบียบป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม

- ห้ามจุดไฟเผาป่าในเขตป่าชุมชน
- ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิดในเขตป่าชุมชน

- ห้ามตัดฟันต้นไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้านโดยเด็ดขาด
- ห้ามบุกรุกแผ้วถาง ทำการเกษตร ในพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้าน
- กรณีลักลอบตัดต้นไม้ในเขตป่าชุมชนจะถูกปรับปรับคันละ 500 บาทและถูกส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย
- อนุญาตให้หา หน่อไม้ เห็ด ของป่า เพื่อเป็นอาหารได้
- กรณีที่ต้องการใช้ไม้ในเขตป่าชุมชนต้องปฏิบัติตามระเบียบป่าชุมชนของหมู่บ้าน
- คณะกรรมการป่าชุมชนมีวาระดำรงตำแหน่ง 4 ปี ต้องมีการประชุมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

ต่อมาเมื่อมีการแยกพื้นที่การปกครองออกเป็นหมู่บ้านบ้าง และป่าป้วย แต่เนื่องจากป่าชุมชนของทั้งสามหมู่บ้านเป็นผืนป่าเดียวกัน จึงทำให้ทั้งสามหมู่บ้านช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดูแลจัดการป่าชุมชนโดยไม่มีข้อขัดแย้งใดๆทั้งสิ้น ตลอดจนยังคงใช้ระเบียบกฎป่าชุมชนในลักษณะเดียวกัน สำหรับความสัมพันธ์นั้นชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะความเป็นเครือญาติ โดยสังเกตได้จากการใช้นามสกุล โดยมากประมาณ 60 - 70 % จะใช้นามสกุลเหมือนกัน เช่น เถลิก คีตัก แก้วสัก ผดุงสัก ตาสัก เป็นต้น จากคำบอกเล่าของชาวบ้านได้ทราบว่า ในหมู่บ้านมีนิทานปรัมปราประจำหมู่บ้าน ที่เล่าสืบต่อกันมาคือเรื่องดอนแม่หม้าย ซึ่งเป็นบริเวณที่มีพื้นที่ดอนอยู่กลางหนองน้ำซึ่งในบริเวณข้างเคียงจะเป็นที่ที่มีน้ำซึมออกตลอดปี มีปลาชุกชุมและบริเวณรอบ ๆ มีสภาพเป็นหล่ม ในนิทานปรัมปรานั้นได้อ้างอิงถึงชื่อของสถานที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้านทำให้รู้สึกเหมือนเรื่องเกิดขึ้นจริงในหมู่บ้านนี้ ได้มีการกำหนดให้มีการจัดงานประเพณีคอนพญาหล่มเป็นงานประเพณีที่จัดทุกปี

เรื่องดอนแม่หม้ายมีเรื่องเล่าว่า สมัยก่อนชาวบ้านอยู่ด้วยกันเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กไม่ใหญ่นัก มีอยู่วันหนึ่งชาวบ้านได้ออกไปล่าสัตว์ในวันนั้นปรากฏว่า ชาวบ้านจับงูเหลือมยักษ์ซึ่งตัวโตมาไม่สามารถ ลากกลับหมู่บ้านไม่ไหว จึงได้กลับมาหาชาวบ้านจำนวนหนึ่งไปช่วยกันลากงูเหลือมยักษ์นั้นกลับมายังหมู่บ้าน ในบริเวณที่ลากงูเหลือมลงจากเขา จึงทำให้ดินไ้มน้อยใหญ่ล้นเอนไปทางเดียวกัน (บริเวณนี้เรียกว่า ดอยงู และคันไม้ที่คอยนี้บางส่วนยังเอียงไปเป็นแถบ ๆ อยู่) เมื่อกลับมาถึงหมู่บ้านแล้วก็นำงูเหลือมมาประกอบอาหารรับประทานกัน ในหมู่บ้านมีเพียงหญิงหม้ายสาวหน้าตาสวยคนเดียวเท่านั้นที่ไม่ได้ร่วมรับประทาน เมื่อชาวบ้านรับประทานงูเหลือมแล้วก็ปรากฏาเพศขึ้น แผ่นดินล้นทลายลง ชาวบ้านที่ทานงูเหลือมก็ถูกแผ่นดินสูบลงไปพร้อมกับดิน ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่ลูกของเศรษฐีต่างหมู่บ้าน ที่ได้ชอบพอกับหญิงหม้ายสาวกำลังขี่ม้ามาเพื่อจะมาขอหมั้นกับหญิงหม้ายสาว เมื่อได้เห็นเหตุการณ์ก็ตกใจรีบขี่ม้ากลับแต่แผ่นดินก็ยังถล่มไล่เข้ามาทุกที ลูกเศรษฐีจึงได้ตัดสินใจโดดแหวนหมั้นทิ้งลง ปรากฏว่าดินที่ถล่มไล่ตามหลังก็หยุดถล่ม (บริเวณที่ทิ้งแหวนเรียกว่า หนองแหวน) ส่วนลูกเศรษฐี รีบควมม้าหนีอย่างไม่คิดชีวิตหนีไปได้ระยะหนึ่งจึงเลี้ยวหลังแลดู (บริเวณที่เลี้ยวหลังแลเรียกว่า ดอยนางแล) เมื่อหนีไปไกลจนถึงหมู่บ้านหนึ่ง ม้าซึ่งตกใจกลัวต่อเหตุการณ์และวิ่งหนีมาก็สิ้นใจ

ที่อีกหมู่บ้านซึ่งห่างจากที่เกิดเหตุพอสมควร (บริเวณที่ฆ่าตายเรียกว่า บ้านห้วยม้าโค้ง) ส่วนบริเวณบ้านและหญิงหม้ายสามารถรอดจากเหตุการณ์ถูกแผ่นดินสูบครั้งนั้นได้ (บริเวณนั้นเรียกว่า คอนพญาหล่มหรือคอนแม่หม้าย)

โครงสร้างทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในชุมชน

บ้านหนองหล่มเป็นหมู่บ้านที่มีภูเขาล้อมรอบทุกด้าน สภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ ในอดีตป่าไม้ น้ำ ธรรมชาติมีความสมบูรณ์ แต่เพราะถูกทำลายจึงทำให้ธรรมชาติไม่สมดุล ในปัจจุบันยังมีสภาพความสมบูรณ์ยังพอให้เห็นร่องรอยอยู่บ้าง เช่นบริเวณที่น้ำซึม ซึ่งถึงปัจจุบันนี้ น้ำไหลซึมออกไม่มากนัก และคงเหลือที่มีน้ำอยู่ไม่กี่แห่ง ส่วนป่าไม้ก็เป็นไม้ที่เป็นหน่อหรือต้นไม้ที่เกิดใหม่

เนื่องจากบ้านหนองหล่มมีที่ตั้งทางกายภาพ ที่ตั้งอยู่บนแนวรอยเลื่อนแม่ทาจึงเป็นหมู่บ้านที่มีน้ำพุร้อนไหล ออก ประมาณปี 2532 - 35 ภาครัฐบาลได้มีการสนับสนุนให้มีการเจาะทำเป็นบ่อน้ำพุร้อนและทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว อุณหภูมิความร้อนของน้ำก็พอประมาณสามารถดื่มไข่ให้สุกได้ เมื่อเจาะหลาย ๆ บ่อทำให้น้ำพุร้อนไหลน้อยลงไม่สามารถทำเป็นบ่อน้ำพุร้อนได้

ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

จากสภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านที่มีภูเขาล้อมรอบหมู่บ้าน การตั้งถิ่นฐานจึงมีลักษณะรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่จะตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณใกล้ ๆ กับที่มีน้ำตื้นได้มีการขยายออกเป็นชุมชนเล็ก ๆ อีก 2 แห่ง ตั้งอยู่ห่างไปจากชุมชนหนองหล่ม ทางด้านทิศเหนือ 1 กิโลเมตร ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านป่าปวย และชุมชนที่ตั้งไปด้านทิศใต้ 2 กิโลเมตร ชื่อว่าบ้านป่าบง

บ้านหนองหล่มมีพื้นที่ตามเขตแดนของหมู่บ้าน 5,400 ไร่ ได้ใช้พื้นที่เหล่านี้ในการใช้สอยของหมู่บ้าน โดยแบ่งออก 4 ส่วน คือ

พื้นที่อยู่อาศัย 126 ไร่ โดยแบ่งเป็นเขตซึ่งเรียกว่า ป๊อก จำนวน 8 เขต / ป๊อก มีหัวหน้าเขตดูแล โดยได้แบ่งเป็นเขตอย่างชัดเจน มีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมตามโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ประมาณปี พ.ศ. 2526 -2528

พื้นที่ทำนา 1,250 ไร่

พื้นที่ทำสวน 800 ไร่ รวมถึงที่สาธารณะประโยชน์

พื้นที่ป่าชุมชน 1,724 ไร่ ซึ่งเป็นป่าที่อยู่บนภูเขาได้มีคณะกรรมการป่าดูแลมีกฎกติกาในการดูแลและการใช้สอย

โครงสร้างพื้นฐาน (สาธารณูปโภค)

ไฟฟ้า ได้มีการนำไฟฟ้าเข้าหมู่บ้านปี พ.ศ. 2523 เป็นปีแรก มีครอบครัวจำนวนหนึ่งที่มีความพร้อมได้เริ่มใช้ไฟฟ้า ส่วนครอบครัวที่ไม่พร้อมก็ใช้ตะเกียงไปก่อน ต่อมาก็ได้ขยายเขตบริการไฟฟ้าแก่สมาชิกในหมู่บ้านจนครบทุกครัวเรือนแล้ว

การประปาเดิมชาวบ้านได้ใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นเพื่อการใช้สอยและบริโภค จากบ่อน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน ปัจจุบันมีการใช้น้ำประปาในหมู่บ้านสำหรับการอุปโภค ส่วนน้ำที่นำมาบริโภคนั้น ทางหมู่บ้านได้สนับสนุนให้มีการทำแท้งก์น้ำสำหรับเก็บน้ำฝนไว้ใช้สำหรับบริโภค มีแนวโน้มในการซื้อน้ำดื่มจากนอกหมู่บ้านมาใช้บริโภคมากขึ้น

ถนน ในอดีตการเดินทางถนนของหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง ในหน้าฝนจะเปียกแฉะ เป็นหลุมเป็นบ่อ ส่วนฤดูหนาวและฤดูร้อนก็จะมีฝุ่น เส้นทางเดินรถก็มีเส้นทางเดียวส่วนทางอื่นเป็นเพียงทางเดินเกวียน เมื่อปี พ.ศ. 2528 กรมโยธาธิการได้มีโครงการทำถนน ร.พ.ช ตัดผ่านจากหมู่บ้านไปยังอีกหมู่บ้าน คือ บ้านน้ำพุ ระยะทาง 6 กิโลเมตร โดยใช้เฉพาะแรงงานคนเพื่อสร้างงานให้แก่ชาวบ้านหนองหล่มไม่มีการใช้เครื่องจักรใด ๆ โครงการนี้ใช้เวลาทำปีกว่าจึงสำเร็จและได้ใช้เป็นเส้นทางหลักในการเดินทางไปติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ต่อมาก็ได้สร้างถนนไปยังทิศใต้เพื่อสะดวกในการเดินทางไปทางอำเภอแม่ทา ปัจจุบันเส้นทางคมนาคมทางถนน ได้ปรับปรุงเป็นถนนแอสฟัลต์โดยมีถนนสายหลักคือ สายบ้านขัวแกระ- หนองยางฟ้า ถนนทางหลวงชนบทบ้านน้ำพุ- หนองหล่ม และถนนสายบ้านหนองหล่ม- ห้วยม้าโค้ง เป็นเส้นทางหลักในการเดินทาง

โทรศัพท์ เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ได้รับความนิยมและกำลังเป็นเครื่องมือที่มีความจำเป็นต่อชาวบ้านไป อีกอย่างหนึ่ง องค์การโทรศัพท์ได้มาขายเขตติดตั้งโทรศัพท์ในหมู่บ้าน และได้มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้ติดตั้งโทรศัพท์ภายในบ้านของตน โทรศัพท์สาธารณะหมู่บ้านนั้นทางองค์การโทรศัพท์ได้มาติดตั้ง 3 จุดเพื่อให้บริการแก่ชาวบ้านที่ยังไม่มีโทรศัพท์ภายในบ้านได้ใช้เพื่อการติดต่อสื่อสาร

องค์กรในชุมชน

ในชุมชนได้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นซึ่งมีทั้งทางราชการและชาวบ้านรวมกันจัดตั้งขึ้น เป็นสถานที่ในการให้บริการในด้านต่าง ๆ แก่สมาชิกในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติส่วนกลางของชาวบ้านหรือเป็นทรัพยากรชุมชนประกอบด้วย

1. ศูนย์ อ.ส.ม 1 แห่ง เพื่อเป็นศูนย์บริการทางด้านสุขภาพในชุมชน
2. ที่ทำการกลุ่มแม่บ้าน 2 แห่ง เป็นสถานที่ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ของกลุ่มแม่บ้านและใช้เป็นที่พักเก็บอุปกรณ์หรือพัสดุ เช่น เต็นท์ เก้าอี้ โต๊ะ ถ้วย จาน ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งของที่ให้บริการแก่สมาชิกในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านได้นำไปใช้ในงานต่าง ๆ ชั่วคราว โดยเสียค่าบำรุงตามอัตราค่าบำรุงที่ทางกลุ่มได้กำหนดไว้
3. อาคารเอนกประสงค์ 3 แห่ง เป็นอาคารที่ใช้เป็นสถานที่ประชุมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
4. สถานีอนามัยหมู่บ้าน 1 แห่ง เป็นสถานที่ราชการเพื่อให้บริการด้านสุขภาพแก่ชาวบ้านในหมู่บ้านและในตำบล เป็นสถานีอนามัยประจำตำบลศรีบัวบานแห่งที่ 2
5. โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง เป็นสถานศึกษาเปิดทำการสอนระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6

โครงสร้างทางประชากรของหมู่บ้าน

บ้านหนองหล่มนับว่าเป็นหมู่บ้านขนาดปานกลางเมื่อเทียบกับหมู่บ้านต่าง ๆ ในแถบอำเภอเมือง มีประชากรทั้งหมด 428 คนแยกเป็นชาย 229 คน หญิง 199 คน จาก 140 ครัวเรือน

กลุ่มชาติพันธุ์

ชาวบ้านในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะใช้ภาษาของเป็นภาษาสื่อสารและภาษาถิ่นที่เรียกว่าคำเมือง

กลุ่มคนในหมู่บ้าน

ระดับฐานะของชาวบ้านโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ฐานะไม่ห่างกันมากนัก ภาษาที่ใช้กันส่วนมากคือภาษาของ มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

โรคภัยไข้เจ็บกับการรักษาดูแล

เดิมวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านมีลักษณะสอดคล้องกับธรรมชาติอยู่กับธรรมชาติเมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วยก็หาสมุนไพรที่มีอยู่ตามธรรมชาติมารักษา แต่ถ้าอาการหนักจะเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาล ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้ตั้งอนามัยขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านได้เริ่มมาใช้บริการของอนามัย

เมื่อการเดินทางสัญจรสะดวก ชาวบ้านเมื่อมีอาการเจ็บป่วยรุนแรงหรือธรรมดา ก็ตาม มักจะไปใช้บริการรักษาตามคลินิกในตัวเมืองลำพูน โดยอ้างเหตุผลว่าการไปหาแพทย์ที่คลินิกทำให้โรคหายเร็วและรวดเร็วทันใจ

โครงสร้างเศรษฐกิจ

ในอดีตชาวบ้านได้มีอาชีพทำนาทำสวนเป็นหลัก และเมื่อสิ้นสุดฤดูทำนาก็ได้เข้าป่าเพื่อเผาถ่านขาย ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2504 มีเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้มาประสานกับผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งกรรมการป่าไม้เพื่อกำหนดเขตป่าชุมชน และได้อนุรักษ์ป่าไม้ไว้โดยมีการตั้งกฎเกณฑ์ของหมู่บ้านและได้ดูแลกันเองมีการกำหนดเขตในการห้ามตัดไม้และเขตที่สามารถตัดไม้ได้ ดังนั้นการเป็นอยู่เป็นจึงลักษณะเศรษฐกิจพึ่งตนเองไม่ได้เน้นเพื่อการค้าเป็นหลัก

โครงสร้างทางเศรษฐกิจชุมชน สามารถแบ่งออกเป็นยุคได้ ดังนี้

ยุคเศรษฐกิจพึ่งตนเอง พ.ศ.2440 - 2512 เป็นช่วงการเป็นอยู่พึ่งตนเองชาวบ้านก็จะปลูกข้าว ผักผลไม้ปลูกไว้กินเอง อาหารสามารถหาได้จากชุมชน โดยป่าเป็นแหล่งหาอาหารของชาวบ้านส่วนอาชีพนอกฤดูปลูกทำนาก็เข้าป่าหาของป่า และมีการเผาถ่าน นำไปจำหน่ายที่ลำพูน

ยุคปลูกพืชเชิงการค้า พ.ศ.2512 - 2525 เป็นช่วงเวลาที่ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวบ้าน คือ ได้มีการสนับสนุนให้มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวคือการปลูกใบยาสูบ มีการเปิดป่าทำไร่ยาสูบมีการใช้เครื่องมือเครื่องจักรโดยจ้างรถไถมาเปิดป่า ทำการไถเตรียมดินแล้วจึงปลูกใบยาสูบจากนั้นให้นำไปขายให้กับโรงบ่มใบยาในหมู่บ้าน ในระยะแรกการปลูกใบยาสูบสามารถทำเงินให้กับชาวบ้านเป็นอย่างดี เพราะคนดีทำให้ปลูกใบยาแล้วได้ผลดี ไม่ต้องลงทุนมาก ไม่ค่อยมีแมลงรบกวน และอีกประการคือ โรงบ่มใบยาสูบให้ราคาด้วยความเป็นธรรม ต่อมาดินเริ่มเสื่อมและมีแมลงศัตรูทำลายมากขึ้นจึงได้มีการใช้ปุ๋ยเคมีใส่ดิน และมีการใช้สารพิษคือยาฆ่าแมลงเป็นจำนวนมาก

มาก ทำให้ต้องเพิ่มต้นทุนในการผลิต และการปลูกต้องขยายพื้นที่หลายหมู่บ้าน ผลผลิตจึงมีมากทำให้ราคาของ ใบยาสูบไม่ค่อยดี ทำให้การทำไร่ยาสูบไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

ยุคออกบ้านหางานทำ พ.ศ.2525 - 2530 เป็นช่วงเวลาที่การทำไร่ยาสูบไม่ได้ผล ชาวบ้านจึงเลิกปลูก และได้หันไปทำการรับจ้างนอกหมู่บ้าน ส่วนมากก็ทำงานก่อสร้าง ผู้หญิงจะเป็นจับกัง (ลูกมือ) ส่วนผู้ชายจะเป็นช่าง เช่น ช่างก่อ ช่างฉาบ หรือช่างไม้ ค่าจ้างรายวันจะแตกต่างกัน ผู้ชายที่เป็นช่างจะมีค่าแรงสูงกว่า ชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งจะเดินทางไปต่างจังหวัดเพื่อไปทำคู่สำหรับใส่เสื้อผ้าประจำบ้าน โดยจะมีเจ้าของกิจการ ซึ่งทางภาคเหนือเรียกว่า พ่อเลี้ยงตู้ จะมารับไปและเช่าบ้านอยู่ด้วยกันหลายคน ให้ทำจ้างเหมาทำตู้เป็นหลัง ๆ ซึ่งส่วนมากที่ไปรับจ้างทำตู้จะเป็นจังหวัดทางภาคอีสาน เพราะชาวอีสานจะนิยมใช้ตู้ประเภทนี้ และชาวบ้านที่มีรถยนต์ส่วนตัวจะไปค้าขายใส่กระจกบ้านที่สร้างใหม่ หรือซ่อมแซมกระจกตู้ การออกจากบ้านหาเงินนั้นเป็นการออกไปเป็นระยะเวลาหลายเดือนติดต่อกัน จะกลับบ้านในช่วงเทศกาล คือ ช่วงสงกรานต์ จะกลับมาในช่วงฤดูฝนเนื่องจากหน้าฝนขายของไม่ได้ เพื่อกลับมาทำนาของตนเอง

ยุคขายแรงงาน พ.ศ. 2530 - ปัจจุบัน เป็นช่วงเวลาที่หนุ่มสาวหันไปทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมกัน ซึ่งเป็นช่วงที่ตรงกับช่วงที่ราคาที่ดินสูงชาวบ้านต่างขายที่ดินของตนเอง แต่ที่ดินส่วนมากจะเป็นที่ไกลจากบ้าน ไม่สะดวกไปทำและเป็นที่ในป่าที่ไม่ค่อยมีน้ำผลผลิตก็ได้ไม่เต็มที่ จึงได้ขายในราคาถูกแต่นายทุนก็ขายกันเป็นทอด ๆ ในราคาสูง เมื่อขายที่ดินแล้วถ้าครอบครัวใดมีคนวัยหนุ่มสาวก็จะซื้อรถจักรยานยนต์ให้ไปทำงานนิคมอุตสาหกรรม ส่วนบางครอบครัวก็จะซื้อรถยนต์เพื่อไปค้าขาย เช่น ขายตู้เสื้อผ้า ขายกระจกบ้าน บรรทุกขาย ฟางสำหรับปลูกกระเทียมที่ อำเภอบ้านไธสง อำเภอลี้ หรือค้าขายลำไย-ส่วนครอบครัวใดไม่ได้ขายที่ดิน ก็จะใช้วิธีการซื้อรถจักรยานยนต์หรือรถยนต์โดยวิธีดาวน์ผ่อนส่งเป็นรายเดือน ในช่วงนี้ทำให้คนวัยทำงานออกไปทำงานนอกบ้านเหลือแต่เด็ก ๆ และผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านแม่บ้านบางรายทอดผ้าอยู่กับบ้าน รายได้ของชาวบ้านที่ได้ทำงานก็จะได้เงินเป็นรายได้ประจำเดือนที่แน่นอนตามอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำตามกฎหมายประกาศไว้

ตลาดสินค้า

ภายในหมู่บ้านมีตลาดร้านค้าเพื่อบริการขายของต่าง ๆ ที่เป็นของใช้สอยหรือของแห้งและของสดเพื่อนำมาทำอาหาร ภายในหมู่บ้านมีร้านค้าสำหรับจำหน่ายของสำหรับทำอาหารจำนวนอยู่ 4 ร้านค้า ชาวบ้านจะมาซื้อของจากร้านค้าที่ได้นำสินค้ามาจากตัวเมืองลำพูนมาขายและชาวบ้านจะมาเลือกซื้อไปทำอาหารทั้งในตอนเช้า ตอนกลางวัน และตอนเย็น เจ้าของร้านค้าใช้พื้นที่บ้านของตนเปิดเป็นร้านค้า เวลาไปซื้อของที่ตัวเมืองลำพูนต้องออกจากบ้านเช้ามาก คือตั้งแต่ตีหนึ่งหรือตีสองและกลับมาก่อนสว่างเพื่อเตรียมเปิดร้านให้บริการแก่ชาวบ้าน ราคาของสินค้าอยู่ในอัตราใกล้เคียงกัน

แหล่งสินเชื่อ

แหล่งเงินที่ให้สินเชื่อของชาวบ้านมีทั้งสินเชื่อในระบบและแหล่งสินเชื่อในระบบ แหล่งสินเชื่อในระบบแหล่งสำคัญคือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธ.ก.ส. สมาชิกก็จะนำเงินมาลงทุนทางการเกษตร โดยมากเป็นการนำมาลงทุนทางการเกษตร เช่น ซื้อรถไถนา ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ส่วนแหล่งสินเชื่อที่นิยมในปัจจุบัน คือ การกู้ยืมเงินของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น เป็นการกู้ยืมดอกเบี้ยอัตราต่ำ เงินที่ได้ก็นำไปลงทุนทำตามที่ได้ระบุไว้ แต่มีบางรายได้นำเงินไปปล่อยกู้ในระบบ เช่น เล่นแชร์ เป็นต้น

พืชเศรษฐกิจ

ปัจจุบันการปลูกลำไยกำลังเป็นที่นิยมของชาวบ้าน เดิมทีภายในสวนของชาวบ้านจะปลูกผลไม้หลากหลายชนิดและก็ปล่อยปละละเลยไว้เมื่อถึงฤดูก็ไปเก็บซึ่งก็ไม่ได้ทำเป็นกิจจะลักษณะ แต่เมื่อไม่กี่ปีนี้ราคาลำไยได้มีราคาสูงขึ้นและมีสารเร่งออกดอกนอกฤดูให้กับลำไย จึงเป็นความหวังว่าลำไยจะเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว จึงได้เริ่มมีการลงทุน ปรับปรุงสวนลำไย มีการเจาะน้ำบาดาล ต่อไฟฟ้าเข้าสวนเพื่อปรับปรุงระบบน้ำ ถึงแม้ว่าจะเป็นการลงทุนที่สูงแต่ก็ได้รับความสนใจจากชาวบ้านโดยการกู้ยืมจาก ธ.ก.ส จากกองทุนหมู่บ้าน จากกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านบ้าง ส่วนพืชผักอื่น ๆ เป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัว เช่น การปลูกถั่วลิสง การปลูกพริก การปลูกหอม กระเทียม เป็นต้น ส่วนการปลูกข้าวนั้นเป็นการปลูกไว้สำหรับบริโภคในครอบครัวเป็นสำคัญ

การถือครองที่ดิน

เนื่องจากภูมิศาสตร์มีภูเขาล้อมรอบ พื้นที่ราบในการเพาะปลูกทางการเกษตรของหมู่บ้านมีจำนวนไม่มาก ในอดีตชาวบ้านไม่นิยมการถือครองที่ดินจำนวนมาก จะมีพอทำนา ทำสวนโดยทำการจองตามสมควรพอเหมาะกับครอบครัว เพราะไม่เห็นความจำเป็นต้องถือครองเป็นจำนวนมาก และไม่ยอมเสียภาษีที่ดิน ครอบครัวที่มีฐานะการเงินและฐานะในชุมชนจะมีที่ดินมากกว่าชาวบ้านทั่วไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

มีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่อยู่กับธรรมชาติใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ มีความเป็น อยู่เรียบง่าย ชาวบ้านมีวิถีชีวิตเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคนที่สั่งสมมาเป็นประสบการณ์ในการดำรงชีวิต

ภูมิปัญญาในการเล่าเรื่องนิทานของหมู่บ้าน ที่พยายามผูกเรื่องให้สอดคล้องกับสถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้าน เพื่อเพิ่มความเชื่อถือในเรื่องดังกล่าวเหมือนกับว่าเหตุการณ์นั้นมีจริง เช่น นิทานประวัติคอนแม่หม้าย คอนพญาหล่ม เป็นต้น

ภูมิปัญญาในการจักสานเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วยวัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติ โดยนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น การจักสานกระบุงใส่ของต่าง ๆ การทำไม้กวาดทางมะพร้าว

ภูมิปัญญาด้านการถักทอผ้า แม่บ้านบางคนได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าจากบรรพบุรุษเพื่อนำ มาใช้เป็น เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม การทอผ้าเป็นอาชีพเสริมหลังเสร็จจากภาคการเกษตร คือหลังการเก็บเกี่ยวข้าว ปัจจุบัน ได้มีการทอผ้าตลอดปีตามที่ลูกค้าต้องการ

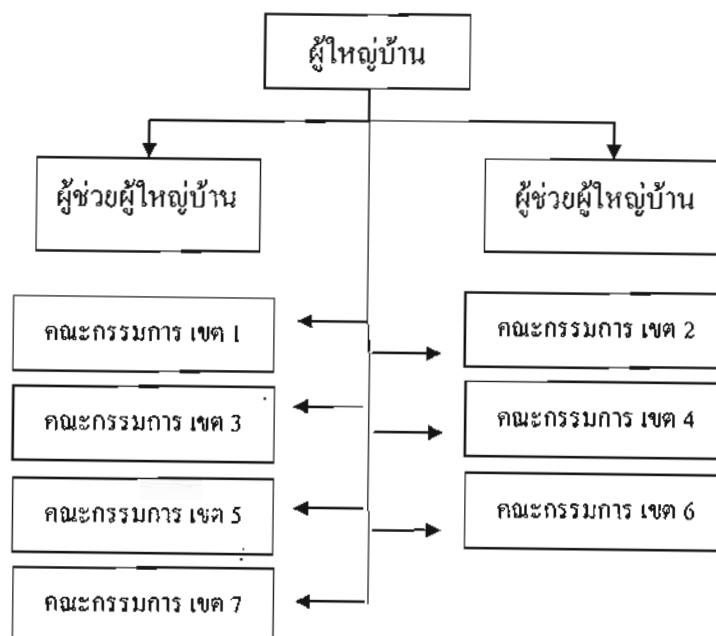
สถาบันศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ ค่านิยม วงจร ประเพณีของชุมชน

ศาสนาที่ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธมาโดยตลอดแต่เป็นการนับถือผสมกับความเชื่อเรื่องผี ซึ่งอาจจะ เรียกว่าพุทธ ผีก็ได้ วัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ชาวบ้านให้ความสำคัญต่อวัด ต่อพระสงฆ์แต่ขณะเดียวกันก็จะ มีความเชื่อที่นับถือความเชื่อเรื่องผีเรื่องพราหมณ์ เช่นในหมู่บ้านมีเสื้อบ้าน ซึ่งตั้ง อยู่ใจกลางหมู่บ้าน ตาม ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน พ่อเฒ่ามา ผดุงสัก ได้เล่าว่าเมื่อชาวบ้านมาตั้งรกรากอยู่ในที่หมู่บ้านก็ได้มี การทำเสื้อบ้าน โดยได้ตกลงเอาบริเวณซึ่งเป็นใจกลางของหมู่บ้านเป็นที่สร้างเสื้อบ้าน ซึ่งเสื้อบ้านของหมู่บ้านก็ มีลักษณะเหมือนสิวลึงค์ ซึ่งเป็นเหมือนเสาหลักเมืองทั่วไป

ในหมู่บ้านยังมีศาลปู่หม่อนที่ชาวบ้านนับถือ เมื่อเดินทางออกจากหมู่บ้านเพื่อไปค้าขายจะพากันนำน้ำ อบน้ำหอมและรูปเทียนดอกไม้ไปสักการะบนบานขอให้ค้าขายได้กำไรและคุ้มครอง เมื่อกลับมาหมู่บ้านจะมี การจัดเลี้ยงแก้บน โดยนำเหล้าและอาหารไปแก้บนให้ปู่หม่อนก่อน จากนั้นจึงได้ฉลองกันในกลุ่มคนที่ไป ทำงานและครอบครัวใกล้เคียงมาร่วมกินเลี้ยงแสดงความยินดี

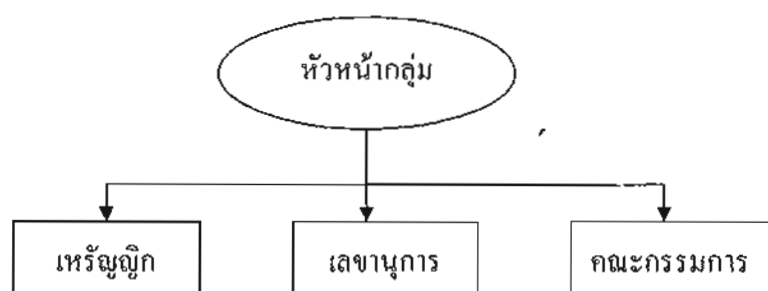
โครงสร้างชุมชน

โครงสร้างการปกครอง

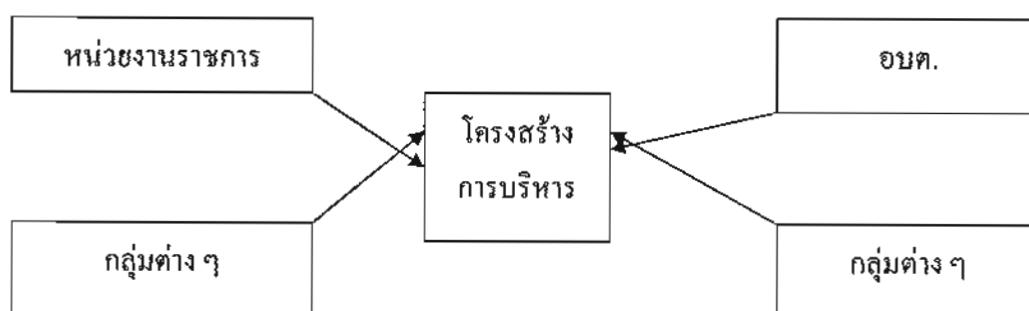

ในชุมชนบ้านหนองห่มจะประกอบด้วยโครงสร้างการปกครองเป็นโครงสร้างเป็นใหญ่โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครองมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน มีคณะกรรมการเขตทั้ง 7 เขต ที่เลือกโดยชาวบ้านในเขคนั้นๆ เข้ามาทำงานบริหารงานหมู่บ้าน

นอกจากโครงสร้างการปกครองนี้แล้ว ยังมีโครงสร้างต่าง ๆ มากมาย เช่น โครงสร้างกลุ่มต่าง ๆ โดยทั่วไปแล้วจะประกอบด้วย

ขณะเดียวกันก็มีโครงสร้างที่แทรกด้านการบริหารขององค์กรภายนอกแทรกอยู่ คือ องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานราชการต่าง ๆ

2. บ้านป่าบง หมู่ที่ 9 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ประวัติศาสตร์ชุมชน

“บง” ในภาษาถิ่นทางภาคเหนือหมายถึง ดันไผ่ บ้านป่าบง คือ หมู่บ้านที่มีต้นไผ่ขึ้นอยู่มากมายนั่นเอง ในอดีตบ้านป่าบงเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของตำบลป่าสัก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2527 บ้านป่าบงได้ย้ายเข้ามาอยู่เขตการปกครองของตำบลศรีบัวบาน ตอนแรกที่เข้ามาอยู่ในตำบลศรีบัวบานได้อยู่ร่วมกับหมู่บ้านอื่นอีกสองหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านหนองหล่ม และหมู่บ้านป่าเปี้ยว ก่อนที่หมู่บ้านอีกสองหมู่บ้านจะแยกเขตการปกครองออกเป็นของตนเอง บ้านป่าบงมีป่าชุมชนที่แต่เดิมเป็นผืนป่าผืนเดียวกันกับป่าชุมชนของหมู่บ้านหนองหล่ม และหมู่บ้านป่าเปี้ยว แม้ปัจจุบันการแยกเขตการปกครองหมู่บ้านจะทำให้เกิดการแยกกันดูแลป่าชุมชนที่เคยเป็นผืนเดียวกัน แต่ทั้งสามหมู่บ้านกลับไม่มีปัญหาในการจัดการป่าชุมชนของตนเอง ทั้งสามหมู่บ้านยังมีการช่วยเหลือกันในการดูแลป่าเช่นเดิมกับที่เคยเป็นมา พื้นที่ป่าชุมชนของทั้งสามหมู่บ้านเคยประสบกับวิกฤตการณ์ที่ทำให้สภาพป่าถูกทำลายไปอย่างมาก เมื่อทางรัฐดำเนินการสร้างเส้นทางรถไฟสายเหนือในปี พ.ศ. 2495 ซึ่งทางรถไฟจะต้องตัดผ่านหมู่บ้านป่าบง ไม้ในป่าบ้านป่าบงจำนวนมากถูกนำมาใช้เป็นวัสดุในการก่อสร้างทางรถไฟ ทั้งนำมาทำไม้หมอน ใช้ทำฟืน ประกอบกับในสมัยนั้นชาวบ้านประกอบอาชีพเผาถ่านขายกันเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ปริมาณไม้ในป่าลดลงอย่างรวดเร็วและเป็นจำนวนมาก จนต้องเร่งทำการฟื้นฟูและทำการอนุรักษ์จนสภาพป่ากลับคืนมาดังเดิม จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มองเห็นได้ถึงศักยภาพของชุมชนที่มีความเข้มแข็งมากในการรักษาทรัพยากรของชุมชนตนเองไว้ โดยที่ในขณะนั้นเรื่องราวของการอนุรักษ์ยังไม่เป็นที่กล่าวถึงกันมากนัก

บ้านป่าบงนั้นเรียกตามชื่อที่มาจากพื้นที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ที่มีต้นไผ่บง ขึ้นอยู่มากมาย เดิมเป็นพื้นที่ในเขตหนึ่งของบ้านหนองหล่ม เนื่องจากพื้นที่ของหมู่บ้านมีสถานีรถไฟ(บ้านหนองหล่ม) ตั้งอยู่ สถานีรถไฟนี้เป็นจุดขึ้นลงของประชาชนในตำบลศรีบัวบาน ตำบลป่าสัก เขตอำเภอเมือง และ ตำบลท่าทุ่งหลวงของอำเภอแม่ทา จึงทำให้เกิดแหล่งการค้าขายจำทำให้มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของประชาชนในบริเวณใกล้เคียง จนมากเข้าจึงได้แยกตัวออกจากบ้านหนองหล่มจัดตั้งเป็นหมู่บ้านป่าบง ในปี พ.ศ.2497

เนื่องจากพื้นที่ ตลอดจนประชากรเป็นลักษณะเดียวกับบ้านหนองหล่ม ดังนั้น สภาพความเป็นอยู่ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ตลอดจนความเป็นอยู่ โดยทั่วไป จึงทำให้มีลักษณะเดียวกับบ้านหนองหล่ม

โครงสร้างประชากร

บ้านป่าบงมีจำนวนประชากรทั้งหมด 388 คน แยกเป็น ชาย 219 คน หญิง 169 คน จำนวนบ้าน 110 หลังคา ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่นิคมอุตสาหกรรม การแปรรูปไม้ยาง ทำงานในฟาร์มสุรสวัสดิ มีบางส่วนที่ทำเกษตรกรรมและเลี้ยงโคนม ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้เข้ามาส่งเสริมการเพาะเห็ด และแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเห็ด โดยการบรรจุใส่กระป๋อง และมีแนวโน้มว่าจะเกิดเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่สร้างรายได้แก่ชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติ

บ้านป่าบางมีพื้นที่ป่าชุมชนที่เป็นทรัพยากรเด่น ป่าชุมชนผืนนี้เป็นป่าต้นที่มีอาณาเขตติดต่อกับป่าชุมชนบ้านหนองหล่มและป่าชุมชนบ้านป่าปวย ซึ่งแต่เดิมเป็นป่าผืนเดียวกันก่อนจะมีการแยกหมู่บ้าน

วัฒนธรรมประเพณี

ประเพณีที่สำคัญของที่บ้านป่าบางได้ทำสืบต่อกันมา คือ ประเพณีสงกรานต์ที่วัดดอยภาค ซึ่งจะจัดกันในวันแรม 3 ค่ำ เดือน 9 (อยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน) ชาวบ้านทุกคนต้องเข้าร่วมงานประเพณี ถ้าหากใครไม่เข้าร่วมตามกติกาที่ชุมชนตั้งไว้ จะมีการปรับเป็นเงิน คนละ 100 บาท เพื่อนำเข้าเป็นเงินกองกลางของหมู่บ้าน

ระบบการศึกษา

สถานศึกษาในบ้านป่าบางมีแค่หนึ่งแห่ง เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา คือ โรงเรียนบ้านหนองหล่ม ซึ่งเป็นสถานศึกษาร่วมกับบ้านหนองหล่ม

องค์กรในชุมชน

ได้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้น ซึ่งมีทั้งทางราชการและชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นสถานที่ในการให้บริการในด้านต่าง ๆ แก่สมาชิกในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติส่วนกลางของชาวบ้านหรือเป็นทรัพยากรชุมชนประกอบด้วย

1. ศูนย์อ.ส.ม 1 แห่ง เพื่อเป็นศูนย์บริการทางด้านสุขภาพในชุมชน
2. ที่ทำการกลุ่มแม่บ้าน 1 แห่ง เป็นสถานที่ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ของกลุ่มแม่บ้านและใช้เป็นที่เก็บอุปกรณ์หรือพัสดุ เช่น เต็นท์ เก้าอี้ โต๊ะ ด้วย ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งของที่ให้บริการแก่สมาชิกในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านได้นำไปใช้ในงานต่าง ๆ ชั่วคราว โดยเสียค่าบำรุงตามอัตราค่าบำรุงที่ทางกลุ่มได้กำหนดไว้
3. อาคารเอนกประสงค์ 1 แห่ง เป็นอาคารที่ใช้เป็นสถานที่ประชุมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
4. วัด 1 แห่ง คือ วัดดอยภาค
5. โรงเรียน อยู่ในเขตบริการการศึกษาของโรงเรียนวัดหนองหล่ม

สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม

ในอดีตปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรมีมาก เนื่องจากป่าบ้านป่าบางเป็นแหล่งวัตถุดิบถ่าน ฟืน ของกิจการรถไฟ แต่ปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ค่อยมี และคงเป็นเพราะพื้นที่บ้านป่าบางอยู่ไกลจากแหล่งสร้างมลพิษ ไม่ว่าจะเป็นถนน หรือโรงงาน

ปัญหาทั่วไป

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมีหลากหลาย แต่ไม่ใช่ปัญหาที่ร้ายแรงมากนัก แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตไม่ว่าจะเป็น ปัญหาภัยแล้ง การขาดน้ำ ถึงแม้ว่าหมู่บ้านจะใช้น้ำจากน้ำแม่สาร แหล่งน้ำธรรมชาติ

แต่ในฤดูแล้งน้ำในลำน้ำแม่สารไม่เพียงพอต่อการใช้สอย ชาวบ้านต้องขุดน้ำบ่อเอาไว้ใช้ควบคู่ไปกับการใช้น้ำประปาหมู่บ้าน ส่วนปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมมีทั้งปัญหาของขยะที่เรียกว่า ขยะอันตราย คือ เป็นขยะที่มาจากที่อื่นจากผู้เดินทางสัญจร ไปมา และปัญหาแหล่งน้ำค้ำที่มีแร่ ฟลูออไรต์สูง

3. บ้านป่าปวย หมู่ 10 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านป่าปวยก็เหมือนหมู่บ้านอื่นในตำบลศรีบัวบานที่ตั้งชื่อตามลักษณะเด่นของพื้นที่ บ้านป่าปวยมีคันปวยขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากจึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน คันปวยในความหมายที่เป็นที่ รู้จักกันทั่วไป หมายถึงคันอินทนิลน้ำหรือคันตะแบก บ้านป่าปวยเป็นหมู่บ้านที่แยกออกมาจากบ้านหนองหล่มเมื่อปี พ.ศ. 2533 ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวของที่อพยพมาจากสิบสองปันนา เมื่อยามอพยพมาใหม่ลงหลักปักฐานอยู่ที่ป่าซางแล้วจึงขยับขยายแตกสาขามาเรื่อย เช่นที่บ้านป่าปวยเป็นคัน ซึ่งอันที่จริงประชากรในตำบลศรีบัวบานมีคนของอยู่มากพอสมควร ปัจจุบันคนไทยเชื้อสายของมีอยู่มากในจังหวัดลำพูน

เนื่องจากพื้นที่ ตลอดจนประชากรเดิมเป็นส่วนหนึ่งของบ้านหนองหล่ม ดังนั้นสภาพความเป็นอยู่ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ตลอดจนความเป็นอยู่ โดยทั่วไป จึงทำให้มีลักษณะเดียวกับบ้านหนองหล่ม

โครงสร้างประชากร

บ้านป่าปวย มีจำนวนประชากรทั้งหมด 210 คน แยกเป็น ชาย 110 คน หญิง 91 คน จำนวนบ้าน 58 หลังคา การประกอบอาชีพของชาวบ้านป่าปวยส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้างก่อสร้างและทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวนลำไย และมีส่วนหนึ่งรับทอผ้า ปักผ้า และเลี้ยงสัตว์

วัฒนธรรมประเพณี

ก่อนที่ฤดูกาลทำเกษตรกรรมจะเริ่มขึ้น ซึ่งตรงกับช่วงก่อนเริ่มฤดูฝนช่วงเดือนมิถุนายน ชาวบ้านป่าปวยจะจัดงานบวงสรวงพญาหล่ม โดยการทำบั้งไฟเพื่อของฝน ขอน้ำ เพื่อมาใช้ในการเกษตร ซึ่งตามปกติจะจัดในวันแรม 9 ค่ำ เดือน 9

ระบบการศึกษา

การศึกษاب้านป่าปวยมีโรงเรียนใช้ร่วมกับบ้านหนองหล่ม นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาแล้วมักจะเดินทางเข้าไปศึกษาต่อที่โรงเรียนในตัวจังหวัดลำพูน หรือไม่ก็ออกไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรม

องค์กรในชุมชน

ได้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นซึ่งมีทั้งทางราชการและชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นสถานที่ในการให้บริการในด้านต่าง ๆ แก่สมาชิกในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติส่วนกลางของชาวบ้านหรือเป็นทรัพยากรชุมชนประกอบด้วย

- 1) ศูนย์ อ.ส.ม 1 แห่ง เพื่อเป็นศูนย์บริการทางด้านสุขภาพในชุมชน
- 2) อาคารอเนกประสงค์ 1 แห่ง เป็นสถานที่ประชุมจัดกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านตลอดจนเป็นที่แลกเปลี่ยนความรู้ของกลุ่มแม่บ้านและใช้เป็นที่เก็บอุปกรณ์หรือพัสดุ เช่น เต็นท์ แก้ว ไม้ โต๊ะ ด้วยงาน ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งของที่ให้บริการแก่สมาชิกในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านได้นำไปใช้ในงานต่าง ๆ ชั่วคราว โดยเสียค่าบำรุงตามอัตราค่าบำรุงที่ทางกลุ่มได้กำหนดไว้
- 3) วัด ชาวบ้านป่าป๋วยมาร่วมประกอบพิธีทางศาสนา ร่วมกับบ้านหนองหล่มที่วัดหนองหล่ม
- 4) โรงเรียน อยู่ในเขตบริการการศึกษาของโรงเรียนวัดหนองหล่ม

ทรัพยากรธรรมชาติ

ด้านทรัพยากรธรรมชาตินั้น บ้านป่าป๋วยมีป่าชุมชนที่มีอาณาเขตติดต่อกับป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวซึ่งเป็นพื้นที่ของหมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 12 การใช้ประโยชน์จากป่าจึงมีการใช้ร่วมกัน ชาวบ้านป่าป๋วยหรือหมู่บ้านอื่นที่มีป่าชุมชนจะทำแนวกันไฟที่พืชร่มขึ้น ยังใช้เป็นเส้นแบ่งเขตการรับผิดชอบในการดูแลป่าของแต่ละหมู่บ้าน ส่วนด้านทรัพยากรน้ำบ้านป่าป๋วยในปัจจุบันไม่ได้อาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติอย่างในอดีต แต่ใช้น้ำจากการทำประปาหมู่บ้านเป็นหลัก บางส่วนก็มีการขุดบ่อเสริม สมัยหนึ่งเคยมีโครงการจากทางภาครัฐเข้ามาจัดการทรัพยากรน้ำ โดยทำการสูบน้ำจากลำน้ำแม่สารเพื่อนำมาใช้ในหมู่บ้าน แต่ปริมาณน้ำที่ได้ไม่คุ้มเท่ากับค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียจากการดำเนินการจึงต้องยกเลิกไป

สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนมากเป็นปัญหาเรื่องเกี่ยวกับการจัดการขยะ โดยเฉพาะขยะที่เป็นขยะอันตราย หมายถึงขยะที่ไม่ได้เกิดจากชาวบ้านเจ้าของพื้นที่ตัวเอง แต่เกิดจากคนต่างถิ่น ซึ่งส่วนมากเป็นคนที่เดินทาง เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และใช้เส้นทางบ้านป่าป๋วยเป็นทางผ่านแล้วทิ้งขยะในระหว่างการเดินทาง เป็นปัญหาที่จัดการได้ยาก เนื่องจากไม่มีอำนาจควบคุมคนต่างถิ่นได้ กฎของหมู่บ้านก็ใช้ไม่ได้ ปัญหาอีกอย่างคือ การปนเปื้อนของสารเคมีในแหล่งน้ำดื่ม และปัญหาการขาดน้ำในฤดูแล้ง ปัญหาขาดคนที่ทำงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

ปัญหาทั่วไป

ปัญหาทั่วไปที่เกิดขึ้น ส่วนมากเกี่ยวกับเรื่องอาชีพและรายได้ในการครองชีพ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชน

ลักษณะของป่า

ป่าชุมชน บ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง บ้านป่าปวย เป็นป่าประเภทที่ผลัดใบ (Deciduous) ป่าที่มีต้นไม้จำพวกผลัดใบ ในฤดูฝนป่าประเภทนี้จะเขียวชอุ่ม พอถึงฤดูแล้งต้นไม้ส่วนใหญ่จะพากันผลัดใบทำให้ป่าโปร่ง มีพื้นที่ระดับความสูงตั้งแต่ 100 เมตรจนถึง 1,000 เมตร เกิดไฟไหม้ป่าเกือบทุกปี สังคมพืชดำรงสภาพได้โดยมีไฟป่าเป็นตัวกำหนด หากมีการป้องกันไฟป่าเป็นเวลานานป่าชนิดนี้จะเปลี่ยนเป็นป่าผสมผลัดใบ ป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง บ้านป่าปวย จะเป็นป่าผลัดใบชนิด ป่าเต็งรัง (Dry Deciduous Dipterocarp Forest) หรือเรียกกันว่า ป่าแดง ป่าพะยะ ป่าโคก โดยลักษณะทั่วไปเป็นป่าโปร่ง พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ รัง เหียง พลวง พะยอม มะค่า เต้ ประดู่แดง สมอไทย ตะแบก รกฟ้า ส่วนไม้พื้นล่างที่พบคือ มะพร้าวเต่า ปุ่มเป้ง ปรง และหญ้าชนิดต่างๆ

ป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง บ้านป่าปวย ตามกฎหมายเป็นป่าสงวนแห่งชาติ เดิมพื้นที่ป่าในเขตบริเวณนี้ จะถูกทำลายจนต้นไม้เกือบจะหมดป่า โดยกระบวนการการบุกรุกที่ดินเพื่อการทำมาหากิน การทำฟัน ถ่าน ใช้และขาย ให้กับชาวบ้าน และรถไฟ การสัมปทานป่า จนเกิดปัญหาความแห้งแล้งขาดแคลนอุปโภค บริโภค นำสู่การเกษตร ชาวบ้านจึงเข้ามาดูแลแก้ไขที่เกิดขึ้น โดยการเข้าไปจัดการป่าบริเวณรอบหมู่บ้านมีการแบ่งพื้นที่ป่าจำนวนทั้งหมด 1,724 ไร่ แบ่งเป็นเขตป่าต้นน้ำห้ามตัดฟันเด็ดขาดมีจำนวน 500 ไร่ และเขตป่าใช้สอยมีจำนวน 1,224 ไร่

ขอบเขตป่าชุมชน

ทิศตะวันออก	ติดต่อ หมู่บ้าน พุ่งยาว จำเริญ ค.ศรีบัวบาน
ทิศตะวันตก	ติดต่อ หมู่บ้าน ทรายทอง ห้วยม้าโค้ง น้ำพุ ค.ป่าสัก
ทิศเหนือ	ติดต่อ หมู่บ้าน หนองไข บ้านป่าตึงงาม ค.ป่าสัก
ทิศใต้	ติดต่อ หมู่บ้านหนองยางฟ้า หนองยางโคก เหมืองลึก ค.เหมืองลึก อ.แม่ทา

มีภูเขาที่สำคัญ

คือ ดอยสูง ดอยแล ดอยคัมภีร์ ดอยผาคอก ดอนกันทา ดอยบวบ ดอยขาว ดอยหลวง ดอยม่อนพริก ดอยผาขาว ดอยป่าสวก ดอยโหด ดอยดอกฟาน

การใช้ประโยชน์

พื้นที่ป่าชุมชน ชาวบ้านสามารถเข้าไปหาของป่าเพื่อมาเป็นอาหาร ยกเว้นหน่อไม้เมื่อมีการหาเพื่อค้าขาย จะถูกห้าม กรณีที่ต้องการไม้ทำบ้าน จะต้องมีฐานะยากจนมากจนช่วยเหลือตนเองไม่ได้โดยยื่นคำร้องระบุ จำนวนไม้ที่ต้องการต่อกรรมการป่าชุมชนเพื่อพิจารณา ต้องมีมติจากคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นเอกฉันท์ไม่มีเสียงคัดค้าน จากนั้นส่งเรื่องต่อผู้ใหญ่บ้านให้อนุญาตจึงสามารถ จะใช้ไม้ได้ การตัดฟันจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการป่าชุมชน

อาหารจากป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม

เดือน	อาหารประเภท	พืช - สัตว์
	สัตว์	พืช
ม.ค.	กบ เขียด ปลา	ผักขี้เหล็ก ผักเห็ด เหม็อดจี้ ผักหวาน ยอดมะกอก
ก.พ.	ไข่มดแดง กบ เขียด ปลา	ผักขี้เหล็ก ผักเห็ด เหม็อดจี้ ผักหวาน ยอดมะกอก
มี.ค.	ไข่มดแดง กบ เขียด ปลา งูสิงห์ กระต่าย	ผักขี้เหล็ก ผักเห็ด เหม็อดจี้ ผักหวาน ยอดมะกอก ดอกอาว ดอกแก
เม.ย.	ไข่มดแดง กบ เขียด ปลา งูสิงห์ กระต่าย	ผักขี้เหล็ก ผักเห็ด เหม็อดจี้ ผักหวาน ยอดมะกอก ดอกอาว ดอกแกผักปู้ย่า ผักพ้อคำ หน่อไม้ ผลไม้ป่า มะม่วงป่า
พ.ค.	ไข่มดแดง กบ เขียด ปลา งูสิงห์ กระต่าย แมงมัน อีฮวก	เห็ดโคน เห็ดปู้ใจ เห็ดลอบ เห็ดหล่ม ผักขี้เหล็ก ผักเห็ด เหม็อดจี้ ผักหวาน ยอดมะกอก ดอกอาว ดอกแกยอดมะเฒ่า ยอดส้มป่อย ผักปู้ย่า ผัก พ้อคำ หน่อไม้ ผลไม้ป่า มะม่วงป่า
มิ.ย.	กบ เขียด ปลา อีฮวก จิ้งก่	เห็ดโคน เห็ดปู้ใจ เห็ดหล่ม เห็ดห้า ยอดมะกอก ดอกอาว ผักปู้ย่า ผักพ้อคำ ยอดมะเฒ่า ยอด ส้มป่อย หน่อไม้
ก.ค.	กบ เขียด ปลา อีฮวก จิ้งก่	เห็ดโคน เห็ดปู้ใจ เห็ดหล่ม เห็ดดิน เห็ดถ่าน เห็ดขมิ้น ผักตัวยอดมะกอก ดอกอาว ผักปู้ย่า ผักตัว
ส.ค.	กบ เขียด ปลา ต่อ	เห็ดโคน เห็ดปู้ใจ เห็ดหล่ม เห็ดดิน เห็ดถ่าน เห็ดขมิ้น ผักตัว ยอดมะกอก ดอกครั้ง ผลไม้ป่า นมแมว มะนะ

เดือน	อาหารประเภท พืช - สัตว์	
	สัตว์	พืช
ก.ย.	กบ เขียด ปลา ต่อ	เห็ดโคน เห็ดปูโจ เห็ดหน้าม้อย เห็ดหล่ม เห็ดดิน เห็ดถ่าน เห็ดขมิ้น ผักต้ว ยอดมะกอก ดอกครั้ง ผลไม้ป่า นมวัว มะมัน
ต.ค.	กบ เขียด ปลา ต่อ	เห็ดโคน เห็ดปูโจ เห็ดหน้าม้อย เห็ดหล่ม เห็ดดิน เห็ดถ่าน เห็ดขมิ้น ผักต้ว ยอดมะกอก ดอกครั้ง ผลไม้ป่า นมวัวมะมัน
พ.ย.	กบ เขียด ปลา	เห็ดหน้าม้อย เห็ดหล่ม เห็ดดิน เห็ดถ่าน เห็ดขมิ้น ผักต้ว ผักเหือด ดอกครั้ง ผลไม้ป่า มะกั้ม มะแก้ว
ธ.ค.	ไข่มดแดง	ผักต้ว ผักเหือด ดอกครั้ง ผักขี้เหล็ก ยอดมะกอก ยอดปุย ผลไม้ป่า ดันขอ มะป๊อง มะกั้ม

การกำหนดแนวทางการดูแลรักษาป่าชุมชนของแต่ละหมู่บ้านจะมีกฎเกณฑ์ หรือระเบียบข้อบังคับที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทเงื่อนไขและข้อตกลงในแต่ละพื้นที่

ระเบียบป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าไผ่

1. ห้ามจุดไฟเผาป่าในเขตป่าชุมชน
2. ห้ามล่าสัตว์ป่าทุกชนิดในเขตป่าชุมชน
3. ห้ามตัดฟันต้นไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้านโดยเด็ดขาด
4. ห้ามบุกรุกแผ้วถาง ทำการเกษตรในพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านโดยเด็ดขาด
5. กรณีลักลอบตัดไม้ต้นไม้ในเขตป่าชุมชนจะถูกปรับคันละ 500 บาทและส่งดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป
6. อนุญาตให้หา หน่อไม้ เห็ด ของป่า เพื่อเป็นอาหารได้
7. กรณีที่ต้องการใช้ไม้ในเขตป่าชุมชนต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายหมู่บ้านและป่าชุมชน
8. คณะกรรมการป่าไม้มีวาระดำรงตำแหน่ง วาระ 4 ปี และต้องมีการประชุมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

ระเบียบป่าชุมชนบ้านป่าบง

1. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาใช้ไม้ในป่าชุมชนบ้านป่าบงโดยเด็ดขาด
2. บุคคลในหมู่บ้านสามารถใช้ไม้ได้ และต้องขออนุญาตใช้ตามความจำเป็นเท่านั้น เช่น ซ่อมบ้าน ทำรั้ว ทำนั้งร้าน และตัดไม้ตามความเหมาะสมกับพื้นที่
3. อนุญาตให้หาของป่าเพื่อเป็นอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน ไข่มดแดง แมงมัน ได้
4. ห้ามใช้ไม้ในป่าชุมชนเผาถ่าน โดยเด็ดขาด
5. ในกรณีลักลอบตัดไม้ในป่าชุมชน จะถูกปรับคันละ 50 บาท และริบของกลาง
6. ให้มีกรรมการป่าชุมชนจำนวน 20 คน โดยมีกรรมการโดยตำแหน่ง 8 คน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการหมู่บ้าน กรรมการที่มาจากการเลือกตั้ง เขตละ 3 คน จำนวน 4 เขต รวม 12 คน วาระ 5 ปี

ตอนที่ 3 สรุปผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 จนถึงเดือนเมษายน 2549 สามารถสรุปผลการดำเนินงานออกเป็น 4 ประเด็น คือ

1. การศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียน และชุมชน
2. การศึกษาแนวทางการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน
3. การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน
4. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนภายนอก

1. การศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน

กิจกรรม 1.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสร้างความเข้าใจระหว่างคณะทำงาน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของคณะทำงานในพื้นที่และคณะกรรมการป่าชุมชน

ระยะเวลา มกราคม- มีนาคม 2547

กระบวนการ/วิธีการ

ดำเนินการจัดการประชุมจำนวน 3 ครั้ง ระหว่างเดือนมกราคม - มีนาคม 2547

ครั้งที่ 1 เป็นการประชุมร่วมกันระหว่างทีมวิจัยที่เป็นคณะครู การโรง ของทางโรงเรียน

ครั้งที่ 2 เป็นการประชุมร่วมกันระหว่าง คณะครู การโรงของทางโรงเรียน

ครั้งที่ 3 เป็นการประชุมร่วมกันของคณะทำงานวิจัยทั้งหมด

ผลที่เกิดขึ้น

การดำเนินงานตามกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ การสร้างความเข้าใจระหว่างคณะทำงาน ทั้ง 3 ครั้ง เป็นกิจกรรมที่ใช้การประชุมเป็นแนวทางการดำเนินงาน เนื่องจากจะต้องสร้างความเข้าใจร่วมกัน อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการดำเนินงานตามแนวทางที่ได้วางไว้

ผลของการประชุมครั้งที่ 1 สร้างทีมหลักของการดำเนินงาน คณะครูมีความเข้าใจใน หลัก การ ดำเนินงาน เพื่อการวิจัยเนื้อหา เป้าหมาย กิจกรรม ระยะเวลา วิธีการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการทำ โครงการวิจัย ตลอดจนทิศทางของการทำงาน

ผลของการประชุมครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นการประชุมที่หัวหน้าทีมวิจัยได้จัดประชุมเพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อเตรียม งาน ร่วมวางแผนการปฏิบัติงานในการประชุม การสร้างความเข้าใจ ระหว่างทีมงานวิจัยทั้งหมด โดยมีการ เตรียมเนื้อหา การอธิบายเบื้องต้น ของความหมายขอบข่ายการทำงาน เนื้อหา ของงานวิจัย รูปแบบการทำงาน การจัดวางตัวบุคคลเพื่อรับผิดชอบในการประชุมสร้างความเข้าใจระหว่างทีมงาน สำหรับการวางตัวบุคคลนั้น มีการพิจารณาให้เหมาะสมกับงานที่จะต้องดำเนินงาน

ผลของการประชุมครั้งที่ 3 ทีมทำงานวิจัยได้รับทราบแนวทาง การดำเนินงานตามโครงการมองเห็นการ ดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีความเข้าใจใน หลักการ เนื้อหาเป้าหมาย กิจกรรม ระยะเวลา วิธีการ ดำเนินงานของโครงการวิจัย ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วม แต่ก็มีส่วนของ ทีมทำงานที่มาจากบ้านป่าปวย ยังมองการทำงาน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติของครู และยังไม่ เข้าใจในแนวทาง การทำงานการวิจัย

ชักลึงเกด

การทำงานของทีมงานที่มีความแตกต่างกันหลายๆด้าน ทั้งเพศ วัย อาชีพ ประสบการณ์การทำงาน นั้นหัวหน้าทีมงานต้องทำความเข้าใจและมีการเตรียมแผนงานที่ดี มีความชัดเจนเพื่อทำความเข้าใจแก่ ผู้ร่วมงานได้ทราบ ในกรณีที่มีประสบการณ์การทำงานมีรากฐานความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ชุมชนกำลังทำอยู่ก็จะ ทำให้มีอยู่การทำงานจะง่ายขึ้น

กิจกรรม 1.2 การประชุมเชิงปฏิบัติ การหาแนวทางการจัดสร้างหลักสูตรท้องถิ่น การวิเคราะห์หลักสูตร

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อให้คณะทำงานรู้และเข้าใจในแนวทางการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น การวิเคราะห์หลักสูตร

ระยะเวลา 4 มิถุนายน 2547

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของทีมงานวิจัย ระหว่างคณะครู ทีมงานวิจัย และ ศิษยานุศิษย์ จำนวน 2 ท่าน

ผลที่เกิดขึ้น

การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของทางโรงเรียนสามารถดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ โดยโรงเรียนสามารถสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตร สถานศึกษาของโรงเรียน โดยพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

โดยจะไม่ทำให้โครงสร้าง จุดหมาย จุดประสงค์และเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไป อาจเป็นหลักสูตรเฉพาะกิจระยะสั้น เช่นการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากป่า เพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ตลอดจนความต้องการของชุมชน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนนั้น จะใช้แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่น

ได้แนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม จะดำเนินงานดังนี้

1. ศึกษาสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่น ในประเด็นดังต่อไปนี้
 - ชุมชน
 - ป่าชุมชน
 - กิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อม ศึกษาและข้อมูลเส้นทางศึกษาธรรมชาติโดยผาย
2. จากนั้นนำข้อมูลที่รวบรวมมาทั้ง 3 ประเด็น มา วิเคราะห์ ข้อมูลเพื่อที่จะเป็นแนวทาง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยจัดลำดับ พิจารณาความสำคัญ คำนึงถึงความสอดคล้องกับปัญหา ความต้องการแผนพัฒนาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ แนวโน้ม ความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม
3. กำหนดความเหมาะสมกับผู้เรียน วัย ระดับความยาก ง่าย ความมาก – น้อย ของเนื้อหา สาระ ตลอดจนประสบการณ์ ความถนัด ความสนใจ ความสามารถของผู้เรียน สิ่งสำคัญ อีกประการคือการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ปกครอง ท้องถิ่น ประชาชาติ
4. กำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน เนื้อหาสาระและประสบการณ์ในหลักสูตรย่อย มีความต่อเนื่องกับรายวิชาอื่นๆในหลักสูตรแกนกลางหรือไม่ เป็นพื้นฐานสำหรับรายวิชาอื่นๆในระดับสูงขึ้นไป สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่ คุณค่า ความยาก ง่าย ปริมาณเนื้อหาสาระและประสบการณ์เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนหรือไม่
5. การออกแบบหลักสูตร โดยการกำหนดความคิดรวบยอด หรือผลที่ผู้เรียนจะได้รับภายหลังการเรียน
6. การร่างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นซึ่งสามารถที่จะดำเนินงานโดยยึดแนวทางของหลักสูตรแกนกลางที่ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และประสบการณ์กระบวนการเรียนการสอน เวลาเรียน โดยที่จะระดมสมองจากทีมวิจัยทั้งหมดมาดำเนินงาน
7. ทบทวนและการวิเคราะห์การร่างหลักสูตร ในประเด็นความน่าจะเป็นไปได้ของกระบวนการเรียนการสอนผู้สอน สถานที่ เครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ สภาพแวดล้อม เป็นต้น
8. การพิจารณาองค์ประกอบอื่นๆ ที่จะช่วย ส่งเสริมหลักสูตรท้องถิ่นให้บรรลุความสำเร็จ เช่น แนวการสอน เทคนิคการสอน สื่อการเรียนการสอน การประเมินผล หนังสือเรียนหนังสืออ่านประกอบ

9. การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น ต้องมีการกำหนดเป็นแผนงานอย่างชัดเจนมีขั้นตอนและเป็นระบบ คัดเลือกกลุ่มทดลอง กำหนดวิธีการประเมิน การติดตามผล เพื่อพัฒนาให้เกิดความถูกต้อง สมบูรณ์ ก่อนนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ต่อไป

ข้อสังเกต

ในการดำเนินงานการเริ่มต้นที่จะสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรต่อชุมชนนั้นจะเป็นสิ่งที่ยากพอสมควรในกรณีที่ชุมชนยังไม่มีประสบการณ์ ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรมาก่อน และจะเป็นปัญหามากในช่วงเวลานี้เนื่องจาก เป็นช่วงเวลาที่กำลังปรับเปลี่ยนหลักสูตรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งหลักสูตรใหม่และหลักสูตรเก่าในโรงเรียนตลอดมีการใช้ผลคะแนนระดับชาติมาเป็นเกณฑ์ในการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา ผู้ปกครองจึงมุ่งแต่จะส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อศึกษาต่อมากกว่าการเรียนรู้ในเรื่องท้องถิ่น ดังนั้น การดำเนินงานครั้งแรก น่าจะเป็นการอธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรให้กับชุมชนที่ยังไม่เข้าใจได้ทราบก่อน จึงค่อยดำเนินงาน

กิจกรรม 1.3 การประชุมวางแผนการเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อวางแผนการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานชุมชนในเรื่องป่าชุมชน และข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ระยะเวลา 12 มิถุนายน 2547

กระบวนการ/วิธีการ เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อวางแผนการเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชน โดย การดำเนินงานวางขอบเขตชุมชนคือ หมู่บ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง บ้านป่าปวย ตามขอบเขตงานวิจัย การศึกษาจะเป็นการเก็บข้อมูลในด้านอดีต ความเป็นมาของหมู่บ้าน สภาพปัจจุบัน ปัญหา ของชุมชน เพื่อนำไปสู่การรู้ถึงสภาพสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ของชุมชน

ผลที่เกิดขึ้น

เยาวชนและทีมทำงานวิจัยได้ทราบและมีแนวทางการทำงานในการเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชนที่จะออกไปเก็บข้อมูลในชุมชนและป่าชุมชน

ข้อสังเกต

เนื่องจากการประชุมวางแผนแบบกลุ่มใหญ่และนักเรียนมีความแตกต่างกันจึงมีความยุ่งยากในแนวทางปฏิบัติ ดังนั้นกรณีที่ดำเนินการครั้งต่อไปควรแบ่งเป็นกลุ่มย่อยในการทำงาน แต่ก็ดำเนินการได้ เพราะนักเรียนมีพื้นฐานการทำงานมาก่อน

กิจกรรม 1.4 การเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานชุมชนในเรื่องป่าชุมชนและข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ระยะเวลา มิถุนายน - สิงหาคม 2547

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นการออกเก็บข้อมูลในชุมชน หลังจากการประชุมวางแผนการเก็บข้อมูลชุมชนเรียบร้อยแล้ว ครูมอบหมายให้นักเรียนออกเก็บข้อมูลตามแผนที่กำหนด คือออกไปเก็บเป็นกลุ่มๆการเก็บข้อมูลนักเรียนจะดำเนินการเก็บข้อมูลเป็นกลุ่มๆละไม่เกิน 8 คน ไปตามบ้านวิทยากรชุมชนที่กำหนดนัดหมายไว้ตามคำถามที่ตั้งไว้ในกรวางแผน ในการเก็บข้อมูลจะมีการดูแลและชี้แจงระเบียบวินัยของนักเรียนการทำงานเป็นกลุ่ม มารยาทการพบผู้ใหญ่ มีการไหว้และขอสัมภาษณ์ระหว่าง การสัมภาษณ์ต้องดูแลเรื่องมารยาทการพูด การซักถาม การให้เกียรติวิทยากร การรับผิดชอบงานโดยมีผู้ซักถาม และที่เหลือในกลุ่มจะต้องจดบันทึกข้อมูลที่ได้รับตามหัวข้อคำถาม บทบาทของครูในฐานะผู้รับผิดชอบต้องให้ความช่วยเหลือในการซักถามกระตุ้นให้การทำงานเป็นไปตามแผนงาน คอยเก็บประเด็นที่นักเรียนซักถาม หลังจากการเก็บข้อมูลชุมชน มีการนำข้อมูลที่ออกเก็บมาให้นักเรียนได้รวบรวมเป็นข้อมูลของกลุ่มมีการตรวจสอบข้อมูลกับข้อมูลเดิมที่มีอยู่และนำมาเพิ่มเติมเนื้อหา หลังจากนั้นก็นำมาและเป็นข้อมูลของทั้งหมด

ผลที่เกิดขึ้น

ได้ข้อมูลชุมชนจากการเก็บข้อมูลของนักเรียนซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งต้องมาเปรียบเทียบกับข้อมูลเดิมที่มีอยู่และให้นักเรียนได้เรียบเรียงเป็นข้อมูลใหม่ต่อไป (คังนำเสนอรายละเอียดในตอนที 1)

ข้อสังเกต

การเก็บข้อมูลโดยนักเรียนมีความยุ่งยากในกรณีที่ให้นักเรียนจำนวนมากมีวุฒิภาวะแตกต่างกันนักเรียนชั้นเล็กมักจะเก็บข้อมูลได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากไม่ค่อยเข้าใจในวิธีการเก็บข้อมูล

กิจกรรม 1.5 การประชุมนำเสนอข้อมูล

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อสร้างความเข้าใจในแนวทางการทำงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และมองเห็นทิศทางการทำงานตามโครงการ เพื่อรับข้อมูล ข้อเสนอแนะ เพิ่มเติมจากการดำเนินงาน

ระยะเวลา 16 สิงหาคม 2547

กระบวนการ/วิธีการ

ทีมทำงานวิจัย ได้มีการวางแผนงานที่จะนำเสนอ โดยการเตรียมงานนั้น อาศัยทีมวิจัยในโรงเรียนเป็นหลักในการนำเสนอ โดยมีการประชุมปรึกษาหารือก่อน ของทีมหลัก และได้เตรียมการนำเสนอในวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2547 โดยตกลงกับนักเรียนที่จะนำเสนอในรูปแบบคือใช้การเขียนลงกระดาษปูฟนำติดบนกระดาน มีการวางแผนการนำเสนอโดยให้นักเรียนจำนวน 2 คนเป็นผู้นำเสนอ และอีก 2 คนเป็นผู้ช่วยและตอบคำถาม การทำงานโดยเริ่มจากโรงเรียนออกหนังสือเชิญประชุมต่อชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้นำเสนอข้อมูลนัดวันเวลา สถานที่ ให้เรียบร้อย ในวันที่นำเสนอ (วันที่ 22) เริ่มต้นด้วย การกล่าวนำเปิดการประชุม และชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมตามโครงการ นักเรียนที่เตรียมนำเสนอออกมานำเสนอข้อมูลที่ออกไปเก็บข้อมูลชุมชนต่อที่ประชุม และหลังจากนำเสนอได้เชิญให้ผู้เข้าร่วม ได้เสนอแนะ และแก้ไข เพิ่มเติมข้อมูลที่ได้นำเสนอทีมวิจัย และนักเรียนที่เข้าร่วมช่วยกันเก็บประเด็น ข้อมูล เพิ่มเติม

ผลที่เกิดขึ้น

การนำเสนอข้อมูลในการออกเก็บข้อมูลของนักเรียนจะเป็นการสร้างความตระหนักในบทบาทหน้าที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชน จะพบว่าชุมชนมีความภาคภูมิใจเป็นอย่างมากในการแสดงออกของนักเรียน และความสามารถของนักเรียนในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และเพิ่มเติมข้อมูลให้กับนักเรียน การนำเสนอข้อมูลต่อชุมชนจะเป็นการพัฒนาทักษะการพูด การนำเสนอของนักเรียน พัฒนาความรู้ที่ได้มาให้ความสนใจมากขึ้นจากการเพิ่มเติมของชุมชน เกิดความตื่นตัวและเกิดความภาคภูมิใจที่ได้แสดงออก

ข้อสังเกต

การนำเสนอข้อมูลจะเป็นการพัฒนาบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นการพัฒนาความคิด ทักษะการนำเสนอ ได้เป็นอย่างดีและสร้างความภาคภูมิใจ ต่อนักเรียนและผู้มีส่วนร่วมทุกคน ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงสามารถที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับโรงเรียนได้มากขึ้นโดยมองเห็นจากการนำเสนอของนักเรียนที่เสนอในเรื่องราวที่ตนเองได้ให้สัมภาษณ์แก่นักเรียนและสามารถนำไปเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนได้ การดำเนินงานครั้งต่อไปควรมีการเชิญกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่นักเรียน และสามารถเพิ่มเติมประเด็นมากขึ้น

กิจกรรม 1.6 การวิเคราะห์และการวางแผนการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เป็นกิจกรรมและวางแผนการดำเนินงาน

ระยะเวลา 30 สิงหาคม 2547

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นการประชุมเพื่อวิเคราะห์งานตามโครงการและจัดทำแผนงานในระยะการทำงานระยะต่อไป
นำเสนอผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาให้ที่ประชุมทราบ

ผลที่เกิดขึ้น

ทีมวิจัยได้รับทราบผลการดำเนินงานตามโครงการวิจัย และมองทิศทางของการทำงานในระยะต่อไปได้
ข้อสังเกต

การประชุมที่นำเสนอข้อมูลที่เป็นจำนวนมากให้กับทางชุมชนทราบนั้น จะมีผลต่อการความเข้าใจในทิศ
ทางการทำงาน และการให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ที่ผู้นำอภิปรายจะต้องใช้เวลามากขึ้นในการสร้างความ
เข้าใจร่วมกันการนำเสนอและการวิเคราะห์แผนงานเป็นสิ่งที่ต้องใช้ความเข้าใจต่อการทำกิจกรรมร่วมกัน
ดังนั้น การให้ข้อมูล และแผนงานที่จะทำต่อไปจะต้องมีความละเอียด ชัดเจนให้มาก

กิจกรรม 1.7 การเก็บข้อมูลพื้นฐานเพิ่มเติมในการจัดทำฐานข้อมูลป่าชุมชน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อจัดทำฐานข้อมูลฐานป่าชุมชนคอยผาขาว

ระยะเวลา 22 - 23 พฤษภาคม 2548

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นการออกเก็บข้อมูลพื้นฐานในป่าชุมชนคอยผาขาวโดยเริ่มจากการประชุมวางแผนการเก็บข้อมูล
พื้นฐานป่าชุมชน ในการเก็บข้อมูล มีการดูแล และย้ำเรื่องระเบียบวินัยของนักเรียนการทำงานเป็นกลุ่ม มารยาท
ในการซักถาม ระหว่างการซักถามต้องดูแลเรื่องมารยาทการพูด การซักถาม การให้เกียรติวิทยากรการรับผิดชอบ
งานโดยมีผู้ซักถาม และที่เหลือในกลุ่มจะต้องจดบันทึกข้อมูลที่ได้รับความช่วยเหลือ คำถาม ครูต้องให้ความช่วยเหลือ
ในการ ซักถาม กระตุ้นให้การทำงานเป็น ไปตามแผนงาน คอยเก็บประเด็นที่นักเรียนซักถาม หลังจากการเก็บ
ข้อมูลชุมชนมีการนำข้อมูลที่ออกเก็บมาให้นักเรียนได้รวบรวมเป็นข้อมูลของกลุ่มมีการตรวจสอบข้อมูลกับข้อมูลเดิม
ที่มีอยู่และนำมาเพิ่มเติมเนื้อหา หลังจากนั้นก็นำมาและเป็นข้อมูลของทั้งหมด

ผลที่เกิดขึ้น

ได้ฐานข้อมูลต้นไม้ในเขตป่าชุมชนคอยผาขาวจากการเก็บข้อมูลของนักเรียนซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้น มา
เปรียบเทียบกับข้อมูลเดิมที่มีอยู่ พบว่า ข้อมูลพันธุ์ไม้ป่าในเขตป่าชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลมากแต่ มี
การเพิ่มรายละเอียดของจุดกระจายพันธุ์ของต้นไม้ เช่น ผักหวาน ผักสาบ ไข่ ซึ่งเป็นผักที่ใช้เป็นอาหารจะพบ
มากในบริเวณผาขาว (ช่วงจุดศึกษาที่ 1- 3)บริเวณนี้จะเป็นป่าที่พืชที่เป็นสมุนไพร เช่น หนอนตายหายาก
เปล้า ใค้ไม่รู้ล้ม สมอ มะตูม รัก กวาวเครือ กระจายทั่วไปในเขตป่าชุมชน จุดศึกษาที่ 3 - 6 จะพบ เต็ง รัง และ

พลวง มาก จุดศึกษาที่ 8 จะพบ สัก และตุ้ด เห็ดจะกระจายทั่วไปในเขตป่าชุมชน เห็ดหล่ม เห็ดละโงก พบมาก ในบริเวณ ช่วงจุดศึกษาที่ 1 – 3 และช่วงจุดศึกษาที่ 7 – 8 ซึ่งจะพบประมาณเดือนมิถุนายน ถึงเดือน ธันวาคม นก จะพบทั่วไป นกบั้งรอกใหญ่ นกขุนแผนนกกระเต็น พบมากบริเวณใกล้ม่อนดินแดง นกเค้า นกปรอดหัวโขน กระรอก กระแต งูเหลือมจะมีมากในบริเวณผาขาย ในกรณีที่จะจัดทำฝ่ายพระราชดำริ(ฝ่ายแม่ว) บริเวณลำห้วย จดม่อนดินแดงนอกจากจะทำให้มีน้ำในป่าเกิดความชุ่มชื้นแล้ว ยังจะเป็นแนวป่าเป็ยกป้องกันไฟป่าที่จะไหม้ข้าม มาจากคอยหลวง(ป่าชุมชนบ้านน้ำพุ) ตลอดจนสามารถเป็นแหล่งน้ำให้กับนก และสัตว์อื่นได้เป็นอย่างดี

ข้อสังเกต

การเก็บข้อมูลโดยนักเรียนมีความยุ่งยาก ในกรณีที่ใช้นักเรียนจำนวนมากมีพฤติกรรมแตกต่างกัน นักเรียนบางคนมักจะเก็บข้อมูลได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากรับฟังและเข้าใจในวิธีการเก็บข้อมูลไม่เข้าใจ ทีมนักวิจัย ส่วนใหญ่ไม่ได้ มีส่วนร่วมเท่าที่ควร จะรับรู้เฉพาะทีมที่เป็นครู จึงส่งผลให้ฐานข้อมูลด้านอื่นที่เกี่ยวกับสัตว์ใน เขตป่าชุมชนไม่ได้รายละเอียดเท่าที่ควร

กิจกรรม 1.8 การประชุมเพื่อการพัฒนาหลักสูตร การทบทวนหลักสูตรท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อทบทวนหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

ระยะเวลา พฤษภาคม พ.ศ. 2548

กระบวนการ/วิธีการ เป็นการดำเนินการประชุมเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยเป็นการ ทบทวนหลักสูตรท้องถิ่นที่จะดำเนินงานตามโครงการวิจัยฯ

ผลที่เกิดขึ้น

ได้ผลสรุปผลของการทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมาของโครงการทั้ง 2 ระยะ และสรุปแนวทางการทำงาน เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แนวทางพัฒนาเส้นทาง ศึกษาธรรมชาติ ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และแนวทางการสร้างเสริมความ เข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังแวดล้อมและการสร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชน

ข้อสังเกต

การสรุปบทเรียนเป็นการย่ำ กระตุ้นให้นักวิจัย และชุมชนได้ทบทวนผลการเรียนรู้จากการทำงานตาม โครงการวิจัยฯ มองเห็นทิศทางการทำงานต่อไปในอนาคต

กิจกรรม 1.9 การประชุมเพื่อการพัฒนาหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่น(กิจกรรมต่อเนื่องการทบทวนหลักสูตร)

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

ระยะเวลา พฤษภาคม พ.ศ. 2548

กระบวนการ/วิธีการ เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการทบทวนการพัฒนาหลักสูตร
ผลที่เกิดขึ้น

คณะทำงานโครงการวิจัยฯ ได้ทบทวนแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อย้ำความเข้าใจให้ตรง กันในทีมวิจัยเพื่อจะนำไปสู่การเขียนร่างแนวทางของหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาบาย ในประเด็น ข้อมูลในด้าน ความต้องการชุมชน แผนพัฒนา แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตลอดจนได้ร่างเบื้องต้นของหลักสูตรท้องถิ่นเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาบายที่จะประกอบด้วย ความสำคัญ วิสัยทัศน์ เป้าหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ กิจกรรมแหล่งเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อ การวัดประเมินผล

ข้อสังเกต

การสรุปทบทวนเป็นการข้าม กระตุ้นให้นักวิจัย และชุมชน ได้ทบทวนผลการเรียนรู้จากการทำงานตามโครงการวิจัย สามารถมองเห็นทิศทางการทำงานต่อไปในอนาคต

กิจกรรม 1.10 การดำเนินงานจัดสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อจัดสร้างหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

ระยะเวลา มิถุนายน พ.ศ. 2548

กระบวนการ/วิธีการ

การดำเนินการเป็นการประชุมเพื่อระดมสมองในการจัดสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาบาย

ผลที่เกิดขึ้น

คณะทำงานโครงการวิจัยฯ ได้ประเด็นแนวทางการร่างหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน ที่ประกอบด้วย

- ความสำคัญ วิสัยทัศน์ เป้าหมาย
- คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
- มาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้

- กิจกรรมแหล่งเรียนรู้
- แผนการจัดการเรียนรู้
- สื่อ
- การวัดประเมินผล

โดยความร่วมมือ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ที่ประชุมได้มอบหมายให้ทีมงานวิจัยส่วนโรงเรียน จัดทำร่างหลักสูตรท้องถิ่นเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เพื่อนำเข้าพิจารณาต่อไป

ข้อสังเกต

การทำงานที่มีผลได้ผลเสียต่อบุคคลอื่น โดยเฉพาะการจัดการศึกษา เป็นสิ่งที่นักวิจัยต้องรอบคอบในการทำงานเพราะผลจะกระทบถึงผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนและของรัฐ

กิจกรรม 1.11 เวทีสรุปและการตรวจสอบหลักสูตรท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อร่วมกันสรุป และตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ ของหลักสูตรท้องถิ่น

ระยะเวลา 18 พฤศจิกายน 2548

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสรุปและตรวจสอบหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวน 10 คนเข้าร่วมสังเกตการณ์ การทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อ เป็นข้อมูลประกอบโครงการการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟู และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ที่จะร่วมกับทางหมู่บ้านดำเนินงานต่อไป

ผลที่เกิดขึ้น

ทางชุมชนได้แนวทางการทำงานเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีโครงการต่อเนื่องจากโครงการวิจัยและการทำงานด้านป่าชุมชนของหมู่บ้านโดยการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทีมวิจัยได้ผลสรุปการทำงานในการร่างหลักสูตรที่จะใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของทางโรงเรียนและได้ตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ ของหลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนเกิดเครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมโดยมีการประสานงานกับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม :

ข้อสังเกต

การทำงานด้านหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน แม้ว่าจะถูกตีกรอบด้วยแนวทาง การจัดทำหลักสูตรตามที่กระทรวงกำหนดก็ตาม ใน แนวทางปฏิบัติถึงแม้ว่าจะต้องทำตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

แต่บางเรื่องที่ไม่ขัดกันและเพื่อให้มีความสอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่นน่าจะเปิดโอกาสให้โรงเรียน
ดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่นอกกรอบกำหนด เพื่อความเป็นอิสระทางวิชาการ

กิจกรรม 1.12 เวทีสรุปบทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อสรุปบทเรียนการทำงาน และสรุปบทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
2. เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บทเรียนการทำงานร่วมกับชุมชน

ระยะเวลา 29 มีนาคม 2549

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นกิจกรรมประชุมสรุปบทเรียนการดำเนินงานตามโครงการวิจัยทั้งหมดกับทีมงานวิจัยและชุมชนทั้ง

3 หมู่บ้าน

ผลที่เกิดขึ้น

ได้แนวทางการสรุปผลการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ร่วมกับชุมชนในเรื่องหลักสูตร การสร้างแหล่งเรียนรู้สำหรับการจัดการเรียนรู้แห่งใหม่

"ทางหนองหล่ม มีแหล่งเรียนรู้ดีคือผาขาว เป็นดีอยู่แล้ว เหน่าจะสร้างแหล่งเรียนรู้ตำบลบ้านป่าบง
บ้านป่าปวย เพื่อตีจาวบ้านป่าบง บ้านป่าปวย จะได้รู้จักการจัดการดูแลป่าชุมชน แล้วป่าดงกุ่มฤๅ โป่งหยาด
ผาดอก มีอะฮยังแสมนักคีนักเรียนน่าจะไปเรียนรู้ตานั้น แล้วจาวบ้านก็จะสนใจในเรื่องป่ามากขึ้น" พระครู
วรกิจจานุยุต(เจ้าอาวาสวัดหนองหล่ม) แนวทางการดำเนินงานหลังเสร็จสิ้นงานวิจัย และผล กระทบของการ
ดำเนินงานที่เกิดขึ้น

ข้อสังเกต

กิจกรรมสรุปนั้น ควรมีผู้ดำเนินงานร่วมจากภายนอกเพื่อเป็นการกระตุ้นการแสดงออกด้านความคิด
ข้อ คิดเห็น ข้อเสนอแนะของชุมชน

2. การศึกษาแนวทางการพัฒนาเส้นทางศึกษารวมชาติปทุมธานีโดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

กิจกรรม 2.1 การประชุมทำความเข้าใจ และการเก็บข้อมูลเบื้องต้น วางแผนการศึกษาดูงาน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อประชุมทำความเข้าใจมีข้อมูลเบื้องต้นและมีแผนการดำเนินงานศึกษาดูงาน

ระยะเวลา 30 มิถุนายน 2547

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นการประชุมทีมงานวิจัยเพื่อ วางแนวทางการจัดทำข้อมูลเบื้องต้น และการศึกษาดูงานตามโครงการ โดยเริ่มจากทบทวนการทำงานที่ผ่านมาและทิศทางการทำงานของโครงการ หลังจากนั้นนำเสนอข้อมูลการทำงาน เพื่อใช้ในการวางแผนการ ศึกษาดูงานให้ที่ประชุมรับทราบโดยมีแนวทางการดำเนินงานปรับเปลี่ยนการศึกษาดูงาน เป็นการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการโดยได้รับการประสานงานกับโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ที่จะเข้ามาจัดกิจกรรมประชุม สัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานด้านการจัดการศึกษาทางเลือกรับโรงเรียน

ผลที่เกิดขึ้น

สามารถกำหนดแนวทางการดำเนินงานในขั้นตอนนี้โดยใช้การประชุมทำความเข้าใจแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงาน อาศัยข้อมูลเบื้องต้นที่มีอยู่มาปรับประยุกต์ใช้ตัดสินใจในการทำงานและมีแผนการดำเนินงานที่ทดแทนการศึกษาดูงาน

ข้อสังเกต

การใช้ข้อมูลที่มีอยู่และการแสวงหาเครือข่ายการทำงานจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินงานและการปรับเปลี่ยนแนวทางการทำงานเพื่อสร้างโอกาสที่ดีต่อการทำงาน การใช้เครือข่ายการทำงานที่ทำงานคล้ายกันมาร่วมงานจะสามารถก่อเกิดประโยชน์ต่อการทำงาน

กิจกรรม 2.2 การพัฒนาเส้นทางศึกษารวมชาติ

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อประชุมทำความเข้าใจ มีข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางศึกษารวมชาติ
2. เพื่อให้คณะทำงานมีความรู้ความเข้าใจและเห็นทิศทางการพัฒนาเส้นทางศึกษารวมชาติ

ระยะเวลา 11 – 12 มิถุนายน 2547

กระบวนการ/วิธีการ

การจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ภูมิศึกษาป่าชุมชน และเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ป่าชุมชนคอยผาบาย กับผู้เข้ามาศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ ทีมงานวิจัยของโครงการ การดำเนินงานใช้เวลา 2 วัน โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ ชุมชน และมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันหลังจากการทำกิจกรรม

ผลที่เกิดขึ้น

กิจกรรมประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มต่างๆที่มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมที่ทำและต่างพื้นที่จึงทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีข้อเสนอแนะมากมายที่ส่งผลต่อการจัดกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติทั้ง รูปแบบการทำกิจกรรม เช่น กิจกรรมการดูนก ที่ต้องปรับปรุงการนำเสนอกิจกรรมที่ควรให้น่าสนใจมากขึ้น ด้านเนื้อหา เช่น เนื้อหาตรงจุดดำดิน ต้องมีการปรับเปลี่ยนเนื่องจากสภาพของถ้ำดินที่ทรุดโทรม น่าจะมีศึกษาประเด็นอื่นๆ การเพิ่มเติมความรู้ให้กับทีมวิทยากรในด้านความรู้เกี่ยวกับต้นไม้ในป่า สมุนไพรในป่า เป็นต้น ตลอดจน เทคนิคการสื่อสารความหมายทางธรรมชาติ ซึ่งทางทีมงานวิจัยสามารถนำมาปรับปรุงพัฒนาเส้นทางศึกษา ธรรมชาติให้ดีขึ้น

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละพื้นที่ ทำให้ทีมงานวิจัยเกิด ความภาคภูมิใจในการทำงานและมองเห็นและแนวทางการแก้ไขในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะส่งผลถึงการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป “มาร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ครั้งนี้ สิ่งที่ได้พบเป็นการเปิดแนวคิดแนวใหม่ เราสามารถนำเอาสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเรามาบูรณาการเป็นองค์ความรู้แปลกๆใหม่ๆคิดว่าทุกคนมีความสามารถที่แตกต่างกัน เราควรนำเอาจุดเด่นของแต่ละคนไปเติมเต็มซึ่งกันและกัน” ตัวแทนนักศึกษา ชมรมตะวันส่อง สถาบันราชภัฏ เชียงราย

ข้อสังเกต

เนื่องจาก เป็นการปรับ เปลี่ยนกิจกรรมจากเดิมจึงทำให้ต้องทำความเข้าใจต่อทีมงานให้เข้าใจร่วมกันว่าเป็นกิจกรรมของโครงการตามปกติแต่มีการปรับ เปลี่ยนแนวทางการทำงานเท่านั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นอีกประการเนื่องจากกิจกรรมดำเนิน การพร้อมกับงานประเพณีดอนพญาหล่มของหมู่บ้านจึงทำให้บางเวลาของกิจกรรมทีมงานไม่สามารถเข้าร่วมได้ครบจึงมีปัญหาในการทำงาน

กิจกรรม 2.3 เวทีสรุปบทเรียน การศึกษาดูงาน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อที่จะสรุปบทเรียน เวทีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้โรงเรียน วัด บ้าน หนองหล่ม

ระยะเวลา 28 สิงหาคม 2547

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นการประชุมเพื่อเสนอผลสรุปของกิจกรรมการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ โรงเรียนบ้าน วัดหนองหล่ม ที่
แทนกิจกรรมการศึกษาฐานเส้นทางศึกษารรรมาชาติ

ผลที่เกิดขึ้น

เป็นการสรุปผลการดำเนินงานตามโครงการที่ผ่านมา เป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อหาข้อเสนอแนะสรุป
บทเรียนต่อการทำงาน เพื่อที่จะให้กิจกรรมบรรลุตามเป้าหมาย เป็นการยกระดับความเชื่อมั่นในการทำงานของ
ทีมวิจัย ให้มีความเชื่อมั่นในแนวทางการทำงานและการจัดสร้างหลักสูตรตาม โครงการต่อไป มีการนำเสนอ
ความก้าวหน้าของโครงการการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากป่า โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัว
บ้านนำโครงการบรรจุลงในข้อบังคับขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน พร้อมสนับสนุนงบประมาณ 300
,000 บาท และตัวแทนชุมชนของบ้านหนองหล่มจำนวน 2 ท่านคือ นายเกษม พิงคะสัน อบต.ศรีบัวบาน และ
นายทองอินทร์ ยามูล ได้ลงนามรับการสนับสนุนเครื่องจักรบรรจุอาหารกระป๋องกับสหกรณ์จังหวัดเป็นที่
เรียบร้อย

นำเสนอรายงานการประชุมโครงการ การจัดกระบวนการเรียนรู้ บ้าน วัด โรงเรียน ที่ทางทีมวิจัยร่วมกับ
เครือข่ายการศึกษาทางเลือกภาคเหนือ ร่วมกันจัดในวันที่ 11 - 12 มิถุนายน พ.ศ.2547

ข้อสังเกต

การสรุปบทเรียนที่กิจกรรมผ่านมาเป็นระยะเวลาอันพอสมควรนั้นผลที่ได้รับอาจไม่เป็นไปกับความ
ต้องการเนื่องจากอาจจะลืมเหตุการณ์ การใช้สรุปผลการดำเนินการ ตามโครงการ มาเป็นแนวทางอาจช่วยได้

3. การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน

กิจกรรม 3.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสร้างความเข้าใจระหว่างคณะทำงาน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อที่จะชี้แจงแนวทางการดำเนินงานตามโครงการให้บรรลุความสำเร็จ
2. เพื่อทำความเข้าใจใน หลักการ คำถามเพื่อการวิจัย เนื้อหา เป้าหมาย กิจกรรม ระยะเวลา วิธีการ ดำเนินงาน ของโครงการวิจัย
3. เพื่อให้ทีมวิจัยทั้งหมดร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วม

ระยะเวลา มีนาคม 2547

กระบวนการ/วิธีการ เป็นการประชุมร่วมของคณะทำงานวิจัยทั้งหมด

ผลที่เกิดขึ้น

ผลของการประชุม ทีมทำงานวิจัยได้รับทราบแนวทางการดำเนินงานตามโครงการมองเห็นการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีความเข้าใจในหลักการ เนื้อหาเป้าหมาย กิจกรรม ระยะเวลา วิธีการ ดำเนินงานของโครงการ วิจัย ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการทำงานตามโครงการมีประเด็นที่สำคัญในการอภิปราย คือ นายวิบูลย์จำวรรณ์ ได้เสนอแนวทางการทำงานที่ต้องการให้ครอบคลุมทั้ง 3 หมู่บ้าน และเน้นผลจากการทำงานที่ผ่านมาที่นำไปสู่ความภาคภูมิใจ และชี้ให้เห็นถึงผลที่จะเกิดขึ้นของจากกิจกรรมของงานวิจัย

“ที่ผ่านมามันมีส่วนร่วมกันทั้ง 3 หมู่บ้าน ในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชนมานานับ 10 ปี จนป่าชุมชนของเขามีความอุดมสมบูรณ์พอสมควร ในปีที่ผ่านมาเมื่อเกิดออกอย่างมากมาย มีคนมาเก็บเห็ดในเขตบ้านเขาเหมือนกันเป็นมาปอยหลวง ถ้าหมู่บ้านสร้างกิจกรรมการเพิ่มมูลค่าจากผลผลิตที่มาจากป่าได้เช่นการทำเห็ดกระป๋องได้ จาวบ้านก็จะหันมาช่วยรักษาป่ามากขึ้น” นายวิบูลย์ จำวรรณ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน

ข้อสังเกต

การทำงานที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายนั้นต้องมีการทำความเข้าใจในทิศทางการทำงาน รวมทั้งมีการประสานประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นให้สอดคล้องกัน

กิจกรรม 3.2 การประชุมเชิงปฏิบัติ การแนวทางการจัดสร้างหลักสูตรท้องถิ่น การวิเคราะห์หลักสูตร

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อดำเนินงานจัดสร้างหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความต้องการชุมชนในด้านเศรษฐกิจชุมชน

ระยะเวลา 4 มิถุนายน พ.ศ. 2547

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของทีมทำงานวิจัย มีการนำเสนอผลการดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการวิจัยที่ผ่านมา โดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านมีความต้องการ ที่จะให้โรงเรียนดำเนินงานเป็นหลักสูตรท้องถิ่นคือ ความต้องการให้ชุมชนทั้งสามหมู่บ้านร่วมกันดูแลป่าชุมชนให้ดีขึ้น โดยมองเห็นประโยชน์จากการใช้ป่าชุมชนของหมู่บ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับโรงเรียนแล้ว น่าจะทำผลิตภัณฑ์อาหารกระป๋องที่ทำจากป่า เพื่อส่งเสริมอาชีพ ซึ่งจะทำให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของป่าชุมชน หันมาร่วมมือกันดูแลรักษาป่าชุมชนให้มากขึ้น และนำเสนอผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

มีแนวทางจัดสร้างหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้อง ความต้องการชุมชนในด้านเศรษฐกิจชุมชน ได้แนวทางแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน โดยการประสานความร่วมมือภายในชุมชนมีการจัดตั้งคณะ กรรมการดำเนินงานมีแนวทางการระดมทุนการแสวงหา ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ

ข้อสังเกต

การทำงานกับชุมชนที่มีความต้องการด้านเศรษฐกิจ และทางโรงเรียนมีความต้องการด้านหลักสูตรต้องสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันเพื่อประสานความร่วมมือต่อกัน

กิจกรรม 3.3 การประชุมประชาคมหมู่บ้านเกี่ยวกับกิจกรรมการแปรรูปอาหาร

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อหาแนวทางการทำความเข้าใจและทิศทางการทำงานของกิจกรรมแนวทางการรักษาป่าและการแปรรูปอาหารที่ทำจากป่าชุมชน

ระยะเวลา 5-8 มีนาคม 2547 และ 14 กรกฎาคม 2547

กระบวนการ/วิธีการ

โดยมีการประชุมเพื่อระดมทรัพยากรในชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน จำนวน 3 ครั้ง การประชุมคณะทำงานกลุ่ม 1 ครั้ง ประชุมทีมงานวิจัย 1 ครั้ง เป็นการชี้แจงแนวทางการประชุมเบื้องต้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมทราบ หลังจากนั้นทีมงานวิจัยได้ชี้แจงโครงการวิจัยให้ชุมชนทราบนำเสนอแนวคิดการรวมกลุ่มการดำเนินงาน และการ

ดำเนินงานตามแผนงานการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากป่าชุมชนให้ที่ประชุมทราบ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้อภิปรายซักถามแนวทางกิจกรรมของโครงการ และคัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุมเป็นตัวแทนหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานร่วม หมู่บ้านละ 5 คน รวม 15 คน

วันที่ 14 กรกฎาคม 2547 มีการประชุมร่วมระหว่างทีมงานวิจัย กับคณะกรรมการโครงการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากป่าการประชุมเป็นการรายงานผลการดำเนินงานการทำงานที่ผ่านมา วางแนวทางการทำงานต่อไป

ผลที่เกิดขึ้น

มีแนวทางการทำความเข้าใจและทิศทางการทำงานของกิจกรรมแนวทาง การรักษาป่าและการแปรรูปอาหารที่มาจากป่าชุมชน

ข้อสังเกต

การทำงานที่ต้องอาศัยผู้ร่วมงานอย่างมากในชุมชนนั้น ความเข้าใจในเป้าหมายและทิศทางการทำงานเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ที่จะต้องให้ชุมชนทราบและเข้าใจ เพื่อ สร้างความร่วมมือในการทำงานต้องมีการอาศัยความร่วมมือจากหลายๆฝ่าย โดยเฉพาะ พระ และผู้นำชุมชน จะเป็นจุดสำคัญในการเป็นศูนย์รวมน้ำใจและเป็นจุดประสานความเข้าใจที่ดี

การทำงานกับหมู่บ้านที่มีความแตกต่างในความคิดของแต่ละหมู่บ้านเป็นสิ่งสำคัญนักวิจัยจะต้องยึดเป้าหมายการทำงานเป็นตัวตั้งของการทำงาน อย่าหลงประเด็นกับความต้องการของชุมชน

กิจกรรม 3.4 การประชุมประชาคมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อหาแนวทางการทำความเข้าใจและทิศทางการทำงานของกิจกรรมแนวทางการรักษาป่าและการแปรรูปอาหารที่มาจากป่าชุมชน

ระยะเวลา กุมภาพันธ์ 2548

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นการประชุมร่วมระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้านบ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง บ้านป่าเปว จำนวน 3 ครั้ง

ผลที่เกิดขึ้น

หลังจากการประชุมทั้ง 3 ครั้ง พบว่า ผลของการประชุมเกิดข้อตกลงร่วมกันของหมู่บ้านที่จะใช้ระเบียบป่าชุมชนหมู่บ้านต่อไป เนื่องจากระเบียบดังกล่าวนี้ชาวบ้านมีความรู้ และ ความเข้าใจกฎระเบียบที่ยึดถือกันมาเป็นอย่างดี ตลอดจนมีพอใจในผลของการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน การปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการป่า

ชุมชนของหมู่บ้านของตน ตลอดเวลา ที่ผ่านมามากกว่าสิบปีไม่มีข้อขัดแย้ง และการฝ่าฝืนระเบียบป่าชุมชนของหมู่บ้าน

“กฎระเบียบป่าชุมชนที่หมู่บ้านเรายึดถือกันมาตั้งแต่สมัยก่อนนั้น ชาวบ้านก่อกู้ ก่อหั้นจนเป็นปะเพณีที่ดีต้องยึดถือกันมาตลอดเป็นเวลานานนับสามสิบ สี่สิบปีแล้ว บัดนี้ต้องเขียนเป็นคัมภีร์หนังสือก่อกู้ได้ ดีผ่านมาก่อมีการแก้ไขระเบียบไปแล้วห้อง บ่อมีปัญหา ไร่แบบนี่ต่อไป บ่อต้องแก้ไขใหม่ก่อกู้ได้” คุณฉวีล ผดุงศักดิ์ กรรมการป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม มีการวางแผนร่วมกันระหว่างทีมวิจัยฯ กับคณะทำงาน โครงการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากป่า

ข้อสังเกต

การทำงานที่ต้องร่วมกับชุมชนที่ระยะเวลาห่างกันพอสมควร และกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไปต้องอาศัยความร่วมมือกับหมู่บ้านนั้น หัวหน้าทีมทำงานต้องทำความเข้าใจและมีการเตรียมแผนงานที่ดี กรณีที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานในกิจกรรมต่อไป ให้มีความชัดเจน เพื่อทำความเข้าใจแก่ผู้ร่วมงานได้ทราบ ในกรณีที่มีประสบการณ์การทำงานมีรากฐานความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ชุมชนกำลังทำอยู่ จะทำให้มีการทำงานจะง่ายขึ้น

กิจกรรม 3.5 การศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อให้คณะทำงาน บุคลากรในหมู่บ้าน มีความรู้และความเข้าใจในแนวทางการจัดการป่าชุมชนและการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

ระยะเวลาระยะเวลา 3 มีนาคม 2548

กระบวนการ/วิธีการ

ศึกษาดูงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.คอกสะเกิด จ.เชียงใหม่

ผลที่เกิดขึ้นผลที่เกิดขึ้น

คณะทำงานทีมวิจัย บุคลากรในหมู่บ้าน มีความรู้และความเข้าใจในแนวทางการจัดการป่าชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะแนวทางการจัดการป่าตามพระราชดำริในด้านการปลูกไม้ 3 อย่าง ให้ประโยชน์ 4 อย่างมองเห็นทิศทางในการจัดการป่าชุมชน พูดยกกันในเรื่องการสร้างเครือข่ายการดูแลทั้งในระดับตำบลและต่างตำบลที่มีบริเวณใช้พื้นที่ป่าเดียวกัน กับหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีแนวคิดที่จะสร้างฝายขนาดเล็กตามแนวทางพระราชดำริในป่าชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน และจะนำเข้าไปเป็นเนื้อหาในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เส้นทางศึกษาธรรมชาติ

ข้อสังเกต

การศึกษาการแหล่งเรียนรู้จริง สภาพจริง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ได้ ดีส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้นเป็นอย่างมาก

กิจกรรม 3.6 การศึกษาดูงานเกี่ยวกับการแปรรูปอาหาร

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อให้คณะทำงานในพื้นที่ คณะ กรรมการป่าชุมชน และชาวบ้านในหมู่บ้านหนองหล่ม ป่าบง ป่าปวย ทิมวิชัย มีความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะการแปรรูปอาหาร

ระยะเวลา มีนาคม 2548

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นการศึกษาดูงานที่บริษัท ฟาร์มเห็ดบ้านสวน จำกัด ของคุณภาณุวรรณ ชูเลาตระกูล 117 ม.1 ตำบลอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง 52190 โทรศัพท์ 0-1432-3483, 0-9137-3971 โทรสาร 0-2970-3215

ผลที่เกิดขึ้น

ทิมวิชัยฯ และคณะกรรมการดำเนินงานโครงการการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากป่า ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจมีความมั่นใจที่จะดำเนินงานการแปรรูปอาหารโดยคุณภาณุวรรณ ชูเลาตระกูล บริษัทฟาร์มเห็ดบ้านสวน จำกัด กล่าวว่า “ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ถ้าไม่มีในขวดแห่งนี้ภาค ไม่ใช่กำไรที่อยู่ในขวดนี้” และ เกิดการเรียนรู้เรื่อง การแปรรูปการผลิตอาหารกระป๋อง แนวทางการหาวัตถุดิบป้อนโรงงาน การสร้างเครือข่ายการทำงาน

ข้อสังเกต

เนื่องจากการติดต่อในการศึกษาดูงาน เป็นการประสานงานทางโทรศัพท์ จึงมีปัญหาในการเดินทางไปศึกษาดูงาน และมีปัญหาเรื่องรถยนต์ที่นำคณะไปดูงานเสียทำให้เสียเวลาในการเดินทาง

กิจกรรม 3.7 การสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อสรุปผลการศึกษาดูงานให้คณะ ทำงาน บุคลากรในหมู่บ้านมีความรู้และความเข้าใจในการ ศึกษา ดูงานการจัดการป่าชุมชน และการแปรรูปอาหาร

ระยะเวลา เมษายน 2548

กระบวนการ/วิธีการ

กิจกรรมการประชุมระหว่างทีมวิจัยกับคณะศึกษาดูงาน

ผลที่เกิดขึ้น

ได้ผลสรุปผลการศึกษาดูงานให้คณะทำงาน บุคลากรในหมู่บ้าน มีความรู้และความเข้าใจในการศึกษาดูงานการจัดการป่าชุมชน และการแปรรูปอาหารกระป๋อง และทิศทางการทำงานต่อไปของชุมชน ได้ผลสรุปผลการศึกษาดูงานให้คณะทำงาน บุคลากรในหมู่บ้าน มีความรู้และความเข้าใจในการศึกษาดูงานการจัดการป่าชุมชน และการแปรรูปอาหารกระป๋อง และทิศทางการทำงานต่อไปของชุมชน

ข้อสังเกต

การสรุปบทเรียนเป็นการย่ำ กระตุ้นให้นักวิจัย และชุมชนได้ทบทวนผลการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน และเป็นการเติมเต็มให้กับทีมงานในบางเรื่องที่ไม่เข้าใจ และสามารถมองเห็นทิศทางการทำงานต่อไปในอนาคต

กิจกรรม 3.8 การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อหาแนวทางการทำความเข้าใจและทิศทางการทำงานของกิจกรรมแนวทางการรักษาป่าและการแปรรูปอาหารที่มาจากป่าชุมชน

ระยะเวลา 5 ครั้ง วันที่ 8, 11 และ 30 ตุลาคม 2548 31 มกราคม และ 20 มีนาคม 2549

กระบวนการ/วิธีการ

เป็นกิจกรรมประชุมทำความเข้าใจและหาแนวทางรวมทั้งการหารือในการดำเนินงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการทำงานร่วมกัน

ผลที่เกิดขึ้น

ได้แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน และแนวทางการทำงานในโครงการการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากป่าที่เป็นผลต่อเนื่องจากการทำโครงการ วิจัย เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน

ข้อสังเกต

กิจกรรมพัฒนาชุมชนนั้น ต้องมีการประสานงานกันระหว่างคนทำงานกับชุมชนในด้านเศรษฐกิจชุมชน ที่แตกต่างจากวิถีชีวิตเดิมนั้นจะต้อง มีกิจกรรมที่สร้างความมั่นใจว่าชุมชนสามารถทำงานตลอดจนสร้างการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องให้กับชุมชน

4. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนภายนอก

จากการดำเนินโครงการมีกลุ่ม มีพื้นที่อื่น ๆ เข้ามาศึกษาดูงาน และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนหนองหล่มหลากหลาย ซึ่งในระหว่างการดำเนินโครงการสามารถสรุปดังนี้

วัน/เดือน/ปี	รายชื่อผู้มาดูงาน/แลกเปลี่ยนเรียนรู้
27 สิงหาคม 2547	นายก อบต.ฝายแก้ว นำคณะ สน.สพท.น่าน ผู้บริหารโรงเรียน ครู ในตำบลฝายแก้ว กิ่ง อ.ภูเพียง น่าน และ กลุ่มอัครเมืองน่าน
28 กันยายน 2547	นายก อบต.วอแก้ว อ.ห้างฉัตร ลำปาง และคณะกรรมการอาสาสมัครสิ่งแวดล้อม ตำบลวอแก้ว
22 ตุลาคม 2547	สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และผู้นำชุมชน คณะกลุ่มแม่บ้าน เยาวชน กลุ่มอาสาสมัครเพื่อวัฒนธรรมชุมชน บ้านทุ่งหลวง
14 ธันวาคม 2547	รายการทุ่งแสงตะวัน
9 มีนาคม 2548	นายก อบต.ต้นธง ครู นักเรียนในตำบลต้นธง และผู้ดำเนิน งานตามโครงการวิจัย ผักพื้นบ้าน
21 มีนาคม 2548	เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
21 มิถุนายน 2548	เจ้าหน้าที่สำนักการจัดการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาส ของกระทรวงศึกษาธิการ สปป.ลาว
30 สิงหาคม 2548	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ วิทยาเขตน่าน
2 พฤศจิกายน 2548	คณะดูงานจากประเทศ เอธิโอเปีย พม่า กัมพูชา
27 มกราคม 2549	โครงการวิจัยวัดหนองปลาหมอและ โครงการวิจัยเกษตรกรรมธรรมชาติ จ.พิจิตร สกว.พิจิตร

ซึ่งการเข้ามาศึกษาดูงานจากพื้นที่/กลุ่มอื่น ๆ ส่งผลทำให้ทีมวิจัยและชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องการจัดการป่าชุมชนมากขึ้น แลกเปลี่ยนบทเรียนประสบการณ์จากพื้นที่อื่น รวมทั้งเกิดการพัฒนาในการเป็นวิทยากรท้องถิ่นในการนำเสนอความรู้เกี่ยวกับแหล่งความรู้ป่าชุมชน ทำให้มีมุมมองแนวคิดที่กว้าง และครอบคลุมมากขึ้น

การดำเนินโครงการวิจัย ตามขั้นตอนดังกล่าว สามารถสรุปผลจากการวิจัยได้ดังนี้

1) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนวัดหนองหล่ม

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอกยผาย(กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน) ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 อาศัยแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เดิมที่ทางหมู่บ้านและชุมชนดำเนินงานไว้ก่อน โดยปรับปรุงจากการจัดกิจกรรมที่ใช้เวลาในการศึกษาเรียนรู้ 3 ชั่วโมง และมีจุดการเรียนรู้ 8 จุดศึกษา มาเป็น 20 ชั่วโมง และมีจุดศึกษา 8 จุดศึกษา หลังจากการจัดส่งร่างหลักสูตรท้องถิ่นให้กับศึกษานิเทศก์ สพท. ลำพูน เขต 1 และอาจารย์ 3 ของโรงเรียนในเขต สพท.ลำพูน เขต 1 ได้ตรวจสอบพิจารณาร่างจึงได้ปรับเวลาการเรียนรู้ ให้เป็น 40 ชั่วโมง ซึ่งจะเป็นหนึ่งหน่วยการเรียนรู้ มีจุดศึกษาเพิ่มอีก 2 จุด (สาระ) โดยส่วนที่เพิ่ม คือ สาระที่ 1 การฝึกทักษะเบื้องต้นเพื่อเตรียมตัวผู้เรียนล่วงหน้าก่อนออกไปศึกษาจากสถานที่ศึกษาจริงในป่าชุมชนโดยใช้โรงเรียนเป็นจุดศึกษา กิจกรรมมีการฝึกให้ผู้เรียนได้สำรวจสิ่งแวดล้อม ทักษะการสังเกต การบันทึกข้อมูล การแปลความหมาย ทักษะด้านภาษา ศิลปะ การเล่าเรื่อง การบรรยาย และสาระที่ 10 บทสรุปแห่งการเรียนรู้เป็นการสรุปผลการศึกษาทั้งหมด กิจกรรมมีการทบทวนความรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น นำมาวิเคราะห์ให้เห็นแนวโน้มสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบันและอนาคต สรุปเป็นข้อคิดเห็นและนำเสนองานในรูปแบบต่างๆ

ผลจากการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น

1. นักเรียน

- ด้านความรู้ความเข้าใจ พบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ร้อยละ 95 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องระบบนิเวศวิทยา ร้อยละ 95 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องพันธุ์ไม้ในป่าชุมชน ร้อยละ 90 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องสมุนไพรในป่าชุมชน ร้อยละ 100 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องคุณก ร้อยละ 90 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการพึ่งพิงของดิน ร้อยละ 100 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับป่าชุมชนเฉลี่ยร้อยละ 95 มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาของเส้นทางศึกษาธรรมชาติคอกยผายทั้ง 8 สาระ

- ด้านทักษะกระบวนการ พบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ร้อยละ 90 มีทักษะกระบวนการการทำงานเป็นกลุ่ม การเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ร้อยละ 90 เกิดทักษะการเรียนรู้ คือการบันทึก การสังเกต การนำเสนอ ร้อยละ 95 มีทักษะการแก้ปัญหา คือการใช้คำถาม การตั้งสมมุติฐาน การรวบรวมข้อมูล การสรุปความคิด การวิเคราะห์และการตัดสินใจ เฉลี่ย ร้อยละ 91.33 นักเรียนเกิดทักษะกระบวนการ

- ด้านเจตคติ พบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ร้อยละ 100 เกิดความรัก ความหวงแหนใน ทรัพยากรธรรมชาติ ภาคภูมิใจในท้องถิ่น และร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ร้อยละ100 มีความสุขกับการ ปฏิบัติตามกิจกรรมตามหลักสูตร เจลี่ยนักเรียนร้อยละ 100 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่น

2. ครู

พบว่า เมื่อนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ ร้อยละ 100 เห็นการเปลี่ยนแปลง กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เคยปฏิบัติมาว่าการจัดการเรียนโดยวิธีการศึกษาทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ ตนเองจากผู้กำกับมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้นักเรียน เป็นผู้วางแผนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วย ตนเอง สร้างองค์ความรู้จากการลงมือปฏิบัติ มีความรู้จากแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียนเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการ กระตือรือร้นในการทำงาน ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดีในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เกิด ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ไปพร้อมๆกัน ร้อยละ100 มีการวาง แผนการจัดการเรียนรู้ล่วงหน้าและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องล่วงหน้า ร้อยละ100 เน้นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียน เป็นสำคัญ ร้อยละ100 นำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและบูรณาการกับกลุ่มสาระอื่นๆที่ สัมพันธ์กัน ร้อยละ 100 เกิดความภาคภูมิใจในผลงานนักเรียนของตนเอง ร้อยละ 100 เกิดความภาคภูมิใจใน การมีส่วนร่วมการพัฒนาการศึกษาของชาติตามแนวปฏิรูปการศึกษา เจลี่ยครูร้อยละ100 ได้รับประโยชน์อย่าง คุ่มค่าเมื่อจัดการเรียนรู้โดยหลักสูตรท้องถิ่น

3. ชุมชน

การมีส่วนร่วม พบว่า ร้อยละ 95 ให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทุกขั้นตอน ร้อยละ 100 เกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน ร้อยละ 100 เห็นว่าหลักสูตรท้องถิ่นทำ ให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตร ร้อยละ90 เข้าใจการจัดการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษา เจลี่ย ชุมชนร้อยละ95 มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น

การจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา และเส้นทางศึกษารัชมงคลชาติป่าชุมชนคอยผาขาว (กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน) ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ที่ได้ดำเนินการพัฒนาร่วมกัน มีลักษณะดังนี้

ความสำคัญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 กำหนดให้ผู้เรียนมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี และกำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคมในการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ รวมทั้งให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยที่เกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ดังนั้นการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาคนอย่างต่อเนื่อง ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

อีกประการหนึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ต้องการที่จะปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ มีคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาตนเอง และสังคม มีความสามารถในการเรียนรู้ สื่อสารทำงาน คิดตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีเหตุผลรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ พึ่งตนเองได้ มีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงานและสิ่งแวดล้อม และมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

การจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาเส้นทางศึกษารัชมงคลชาติป่าชุมชนคอยผาขาวนี้ จะเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ที่ตอบสนองต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่มีความต้องการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพัฒนาสาระกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยผู้เรียนจะเกิดความรู้ ประสบการณ์ ทักษะการดำรงชีวิต การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ เกิดความงอกงามทั้งความรู้ ทักษะ และกระบวนการ ตลอดจนเจตคติที่ดีต่อไป

วิสัยทัศน์

เป็นกระบวนการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียน ที่จัดอย่างเป็นระบบ หลากหลายด้วยรูปแบบ วิธีการ มีคุณค่าต่อผู้เรียนทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม สร้างเสริม เจตคติ คุณค่าชีวิต plugs คุณธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ สร้างจิตสำนึกในสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ของชุมชนเป็นเครื่องมือจัดการเรียนรู้

คุณลักษณะที่พึงประสงค์

เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้ตามกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาเส้นทางศึกษารัชมชาติป่าชุมชน คอยขยาย แล้ว

1. มีความรู้เบื้องต้นในเรื่อง ความเป็นมาของป่าชุมชน ระบบนิเวศวิทยา พันธุ์ไม้ในป่าชุมชน สมุนไพรในป่าชุมชน การอนุรักษ์ ถิ่นดิน การพึ่งพิงของดินในป่า ประเพณี วัฒนธรรม เกี่ยวกับป่าชุมชน กฎ ระเบียบป่าชุมชน
2. ด้านทักษะ กระบวนการ จะพัฒนาผู้เรียนในด้าน
 - กระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม การเป็นผู้นำ ผู้ตาม ที่ดี
 - ทักษะการเรียนรู้ คือการบันทึก การสังเกต การสื่อสาร การเขียนบันทึก การนำเสนอ การสำรวจ
 - ทักษะการแก้ปัญหา คือ การใช้คำถาม การตั้งสมมุติฐาน ๑๑ รวบรวมข้อมูล การสรุปความคิด การวิเคราะห์ เพื่อตัดสินใจ
3. ด้านเจตคติ plugs ให้เกิดรัก ห่วงแหน ร่วมอนุรักษ์ในทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ภาคภูมิใจในท้องถิ่น

คำอธิบายรายวิชา

สาระที่ 1 การฝึกทักษะเบื้องต้น

จำนวนเวลา 10 ชั่วโมง

ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งจะเป็นการฝึกทักษะพื้นฐานของผู้เรียนให้พร้อมก่อนที่จะออกไปดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ภาคสนามจริง

ฝึกทักษะการสำรวจ

ฝึกทักษะการสังเกต

ฝึกทักษะการเก็บข้อมูล

ฝึกทักษะการตั้งสมมุติฐาน

ฝึกการแปลความหมายทางธรรมชาติ

ฝึกทักษะทางภาษา การเล่าเรื่อง การบรรยายด้วยวาจา

ฝึกทักษะด้านศิลปะ

การเตรียมตัวเพื่อทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

สาระที่ 2 ป่าชุมชนคอยผายาย

จำนวนเวลา 2 ชั่วโมง

ศึกษาความเป็นมาของป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม ที่เกี่ยวกับสภาพความเป็นมาตั้งแต่อดีต ต่อมาได้เกิดปัญหาจนทำให้ป่าล้มสลายและชาวบ้านได้ร่วมกันฟื้นฟูป่าให้กลับคืนมาใหม่ โดยจัดทำแนวเขตป่าชุมชนและสร้างกฎระเบียบป่าชุมชน

ศึกษาเรียนรู้ในข้อตกลงร่วมกันในการเดินศึกษาตามเส้นทางธรรมชาติป่าชุมชนคอยผายาย การตรวจสอบจำนวนสมาชิกกลุ่ม วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา การตกลงเวลาในการเรียนรู้

ฝึกทักษะการบันทึก รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชนได้

ฝึกการทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้

การปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผายาย

ฝึกวิเคราะห์คุณค่าของป่าชุมชนได้

สาระที่ 3 คอยผายาย

จำนวนเวลา 2 ชั่วโมง

ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะของหน้าผาซึ่งเป็นที่มาของคอยผายาย ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคอยผายาย ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ไม้ ที่ส่งผลต่อการทำมาหากินของชุมชน

ศึกษาระบบนิเวศวิทยาที่บริเวณหน้าผา เกี่ยวกับ มอส เฟิร์น ไล้เถา หิน

ฝึกทักษะบันทึก การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยาได้

ฝึกทักษะ การบันทึก การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหินได้

ฝึกการทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้

การปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผายาย

ฝึกการวิเคราะห์ถึงการกลับเข้ามาอยู่ของสัตว์ป่าในเขตป่าชุมชนได้

ฝึกวิเคราะห์สภาพอากาศจากป่าชุมชนได้

สาระที่ 4 ต้นไม้ในป่าชุมชน

จำนวนเวลา 2 ชั่วโมง

ศึกษา สำรวจ ต้นไม้ในเขตป่าชุมชน ซึ่งโดยทั่วไปมักคิดเสมอว่า ป่าคือการรวมของต้นไม้ใหญ่ แต่แท้จริงป่าคือการที่มีพืชทุกชนิดขึ้นอยู่ร่วมกัน เช่นต้นหญ้า มอส ต้นไม้ใหญ่นอกจากนี้ยังมีสัตว์ป่าต่างๆ ป่ามีประโยชน์เพราะป่าเป็นผู้ให้ ผู้สร้างสรรค์ เพื่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

ฝึกการบันทึก การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประเภทของต้นไม้ได้

ฝึกการบันทึกรวบรวมข้อมูลประชากรไม้ในบริเวณที่กำหนดได้

ฝึกการวัดขนาดของต้นไม้

ฝึกวิเคราะห์ต้นไม้ได้

ทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้

ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนโดยผาฮาย

สาระที่ 5 สมุนไพรในป่าชุมชน

จำนวนเวลา 2 ชั่วโมง

ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ซึ่งเป็น 1 ในปัจจัย 4 ที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ ในอดีตมีการสั่งสมความรู้ ที่นำพืช สัตว์ที่มีอยู่โดยทั่วไปทั้งในบ้านและในป่า มาเป็นยารักษา และป้องกันโรค มีการใช้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ฝึกบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรในป่าชุมชนได้

วาดรูปสมุนไพรในป่าชุมชน

บอกประโยชน์เกี่ยวกับสมุนไพรได้อย่างถูกต้อง

ฝึกการวิเคราะห์สมุนไพรในป่าชุมชนที่ตนเองคิดว่ามีประโยชน์ต่อหมู่บ้านมากที่สุดได้

ทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้

ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนโดยผาฮาย

สามารถนำความรู้ด้านสมุนไพรไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้

สาระที่ 6 การดูแล

จำนวนเวลา 6 ชั่วโมง

ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการดูแล ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ควรปลูกฝังให้กับเยาวชนมีข้อปฏิบัติตัวในด้านต่างๆ ในการออกไปดูแล เช่น การแต่งกาย ที่เหมาะสม กลมกลืนกับธรรมชาติ การดูแล การรักษาอุปกรณ์การดูแล และอุปกรณ์เสริมสำหรับการดูแล

ฝึกการบันทึก การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนกได้

เขียนบอกเกี่ยวกับวิธีการใช้ การดูแลรักษากล้องนกได้

ฝึกใช้กล้องนกอย่างถูกต้อง

ฝึกการวิเคราะห์ นก ได้อย่างถูกต้อง

ทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้

ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาขาว

สาระที่ 7 ถ้ำดิน

จำนวนเวลา 2 ชั่วโมง

ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับถ้ำดิน ที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติในเขตป่าชุมชน เกิดจากการกัดเซาะของน้ำ
เคยใช้เป็นที่พักหลบภัยสมัยสงครามโลก และเป็นที่พักในการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้าน

ฝึกบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับถ้ำดิน

เขียนบอกประโยชน์ของถ้ำดินได้

ฝึกวิเคราะห์ ปรากฏการณ์เกี่ยวกับถ้ำ ได้อย่างถูกต้อง

ทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้

การปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาขาว

สาระที่ 8 การพังทลายของดินในเขตป่าชุมชน

จำนวนเวลา 2 ชั่วโมง

ศึกษาเรียนรู้เรื่องของป่าไม้ที่ถือได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของต้นน้ำ เมื่อฝนตกลงมาป่าจะทำหน้าที่ดูดซับน้ำ
และป้องกันการพังทลายของดิน เมื่อน้ำซึมลงใต้ดิน ป่ามีหน้าที่เก็บกักน้ำและปล่อยไหลออกมา แต่มีบางบริเวณ
ในเขตป่าชุมชนที่ต้นไม้ในป่าถูกตัดทำลาย จึงเกิดการพังทลายของดินเกิดขึ้น นอกจากนี้ก็สามารถเกิดจากสาเหตุ
อื่นได้ เช่น ลม สัตว์ มนุษย์

ฝึกบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการพังทลายของดินได้

ฝึกการเขียนอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของดินชั้นบนและดินชั้นล่างได้อย่างถูกต้อง

ฝึกการวิเคราะห์ ปรากฏการณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเปลือกโลกในบริเวณป่าชุมชนได้อย่าง
ถูกต้อง

ทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้

การปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาขาว

การนำความรู้เกี่ยวกับการพังทลายของดินไปใช้ในชีวิจริงได้

สาระที่ 9 วัฒนธรรมท้องถิ่นเกี่ยวกับป่าชุมชน

จำนวนเวลา 2 ชั่วโมง

ศึกษาเรียนรู้ เกี่ยวกับศาลเจ้าป่าเจ้าเขาหนองบัวในเขตป่าชุมชนคอยผาขาว ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ
เชื่อดีมีประเพณีการเซ่นไหว้ทุกปี ในเดือน 9 เหนือ บริเวณนี้เดิมเป็นเส้นทางเดินเส้นทางหนึ่งระหว่าง
เดินทางจากเมืองหริภุญชัยไปเมืองลำปาง และเป็นเส้นทางเดินของชาวบ้านระหว่างบ้านนาปู บ้านหนองหล่ม

และผ่านไปยังหมู่บ้านเขตกอแม่ทา ระหว่างทางในช่วงนี้มีบ่อน้ำธรรมชาติที่ชาวบ้านเรียกว่า "บ่อหิน"
ต่อมาชาวบ้านเชื่อว่า มีคนมาลักลอบนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบ่อน้ำออกไปจึงเกิดความแห้งแล้งขึ้น

ฝึกบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในป่าชุมชนได้

ฝึกวิเคราะห์ผลกระทบจากปฏิบัติตามประเพณีท้องถิ่น

ทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้

การปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาขาว

สาระการเรียนรู้ที่ 10 บทสรุปแห่งการเรียนรู้

จำนวนเวลา 10 ชั่วโมง

ศึกษาเรียนรู้การสรุปผลการปฏิบัติงานการเรียนรู้ตามบทปฏิบัติการในเรื่อง เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่า
ชุมชนคอยผาขาวที่ได้ศึกษา นำมาวิเคราะห์ให้เห็นแนวโน้มสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน และอนาคต
สรุปเป็นข้อคิดเห็น

การฝึกทักษะการรายงานผลการศึกษา

ฝึกทักษะการอภิปราย

ฝึกทักษะการสรุปผลงาน

ทักษะการนำเสนองานในรูปแบบต่างๆ

ทักษะการวิเคราะห์

หลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาเส้นทางศึกษารรรชาติป่าชุมชนคอยผาย

สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สาระที่ 1 การศึกษาระเบียงต้น - สภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน - การศึกษาระเบียงต้นของโรงเรียนให้พร้อมก่อนที่จะออกไปดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ภาคสนามจริง	1) มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน 2) สึกทักษะพื้นฐานของผู้เรียนให้พร้อมก่อนที่จะออกไปดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ภาคสนามจริง	เมื่อศึกษาตามสาระที่ 1 แล้ว 1) สามารถบอกถึงสภาพแวดล้อมในโรงเรียนได้ 2) สามารถทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้ 3) มีทักษะพื้นฐานที่สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง ในการเรียนรู้	สัมพันธ์กับ มาตรฐาน ส.5.1 มาตรฐาน ส.2.1 มาตรฐาน ท.2.1 จ.3.2
สาระที่ 2 ป่าชุมชนคอยผาย - ความหมายของป่าชุมชน - ข้อตกลงและข้อปฏิบัติตนเกี่ยวกับการทำกิจกรรม - เกมสร้างความตระหนัก	1) มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับความเป็นมาของป่าชุมชนบ้านหนองหล่ม 1) ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาย 2) เกิดความตระหนักในคุณค่าของป่าชุมชน	เมื่อศึกษาตามสาระที่ 2 แล้ว 1) สามารถบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชนได้ 2) สามารถทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้ 3) สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาย 4) สามารถวิเคราะห์คุณค่าของป่าชุมชนได้	สัมพันธ์กับ มาตรฐาน ท.2.1 มาตรฐาน ส.2.1 มาตรฐาน ส.1.3 มาตรฐาน ว.2.1

สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สาระที่ 3 ดอยผาหยา - ระบบนิเวศวิทยา - หิน - สัตว์ป่าในเขตดอยผาหยา	1) มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยา 2) มีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหิน 3) มีความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่าในเขตป่าชุมชนดอยผาหยา 4) สามารถวิเคราะห์เรื่องสัตว์ป่า 5) สามารถวิเคราะห์สภาพอากาศจากป่า	เมื่อศึกษาตามสาระที่ 3 แล้ว 1) สามารถบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยาได้ 2) สามารถบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหินได้ 3) สามารถทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้ 4) สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษารธรรมชาติป่าชุมชนดอยผาหยา 5) สามารถวิเคราะห์ถึงการกลับเข้ามาอยู่ของสัตว์ป่าในเขตป่าชุมชนได้ 6) สามารถวิเคราะห์สภาพอากาศจากป่าชุมชนได้	สัมพันธ์กับ มาตรฐาน ท.2.1 ว.2.1 มาตรฐาน ท.2.1 ว.2.2 มาตรฐาน ส.2.1 มาตรฐาน ส.1.3 มาตรฐาน ว.2.1 มาตรฐาน ว.2.1
สาระที่ 4 ด่านไม้ในป่าชุมชน - ลักษณะ ประเภท ของ - ด่านไม้ - ประโยชน์ของต้นไม้การวิเคราะห์และการวัดขนาดของต้นไม้	1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะ ประเภท ของต้นไม้ 2) มีความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของต้นไม้ 3) สามารถคำนวณประชากรต้นไม้ในพื้นที่กำหนด 4) มีความรู้เกี่ยวกับการวัดขนาดต้นไม้	เมื่อศึกษาตามสาระที่ 4 แล้ว 1) สามารถบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประเภทของต้นไม้ได้ 2) สามารถบันทึกรวบรวมข้อมูลประชากรไม้ในบริเวณที่กำหนดได้ 3) สามารถวัดขนาดของต้นไม้ได้ 4) สามารถวิเคราะห์ต้นไม้ได้	สัมพันธ์กับ มาตรฐาน ท.2.1 ว.2.1 มาตรฐาน ท.2.1 ว.2.1 มาตรฐาน ค.2.2 มาตรฐาน ว.2.2

สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
	5) สามารถวิเคราะห์ต้นไม้	6) สามารถทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้ 7) สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษารวมชาติป่าชุมชนคอยผาย	มาตรฐาน ส.2.1 มาตรฐาน ส.1.3
สาระที่ 5 สมุนไพรในป่าชุมชน	1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสมุนไพรในป่าชุมชน 2) มีความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของสมุนไพร 3) สามารถวิเคราะห์สมุนไพรในป่าชุมชน 4) นำความรู้ด้านสมุนไพรไปใช้ประโยชน์ได้	เมื่อศึกษาตามสาระที่ 5 แล้ว 1) สามารถบันทึกการบรรยายข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรในป่าชุมชนได้ 2) สามารถวาดรูปสมุนไพรในป่าชุมชน 3) สามารถบอกประโยชน์เกี่ยวกับสมุนไพรได้ 4) สามารถวิเคราะห์สมุนไพรในป่าชุมชนที่ตนเองคิดว่ามีประโยชน์ต่อหมู่บ้านมากที่สุดได้ 5) สามารถทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้ 6) สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษารวมชาติป่าชุมชนคอยผาย 7) สามารถนำความรู้ด้านสมุนไพรไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้	สัมพันธ์กับ มาตรฐาน ท.2.1 ว.2.1 มาตรฐาน ศ.1.1 มาตรฐาน ว.2.1 มาตรฐาน ว.2.1 ว.2.2 มาตรฐาน ส.2.1 มาตรฐาน ส.1.3 มาตรฐาน ว.2.1

สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สาระที่ 6 การดูนก - ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการดูนก - การดูนก - การใช้การดูแลรักษา - การให้อาหารนก - การให้งบ่งชี้พฤติกรรม	1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูนก 2) มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการใช้การดูแลรักษา 3) ใช้กล้องดูนกอย่างถูกต้อง 4) สามารถสังเกต วิเคราะห์ นก ได้อย่างถูกต้อง	เมื่อศึกษาตามสาระที่ 6 แล้ว 1) สามารถบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนกได้ 2) สามารถบันทึกบอกเกี่ยวกับวิธีการใช้การดูแลรักษากล้องดูนกได้ 3) สามารถใช้กล้องดูนกได้อย่างถูกต้อง 4) สามารถวิเคราะห์ นก ได้อย่างถูกต้อง 5) สามารถทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้ 6) สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษารธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาย	สัมพันธ์กับ มาตรฐาน ท.2.1 ว.1.1 มาตรฐาน ท.2.1 ว.8.1 มาตรฐาน ว.8.1 มาตรฐาน ว.1.1 มาตรฐาน ส.2.1 มาตรฐาน ส.1.3
สาระที่ 7 ถิ่นอาศัย - ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับถิ่นอาศัย - ประเภทของถิ่นอาศัย - การสังเกตปรากฏการณ์เกี่ยวกับถิ่นอาศัย	1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับถิ่นอาศัย 2) อธิบายประโยชน์ของถิ่นอาศัย 3) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับถิ่นอาศัย 4) สามารถสังเกต วิเคราะห์ ปรากฏการณ์เกี่ยวกับถิ่นอาศัย	เมื่อศึกษาตามสาระที่ 7 แล้ว 1) สามารถบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับถิ่นอาศัย 2) สามารถบันทึกบอกประโยชน์ของถิ่นอาศัย 3) สามารถวิเคราะห์ ปรากฏการณ์เกี่ยวกับถิ่นอาศัยได้อย่างถูกต้อง 4) สามารถทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้	สัมพันธ์กับ มาตรฐาน ท.2.1 ว.6.1 ว.8.1 มาตรฐาน ท.2.1 ว.6.1 ว.8.1 มาตรฐาน ท.2.1 ว.6.1 มาตรฐาน ส.2.1

สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
		5) สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาย	มาตรฐาน ส.1.3
สาระที่ 8 การพึ่งพิงของดินในป่าชุมชน	- ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการ - พึ่งพิงของดิน - ดินชั้นบน ดินชั้นล่าง - การสังเกตปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงของโลก	เมื่อศึกษาตามสาระที่ 8 แล้ว 1) สามารถบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการพึ่งพิงของดินได้ 2) สามารถอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของดินชั้นบนและดินชั้นล่างได้อย่างถูกต้อง 3) สามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในบริเวณป่าชุมชนได้ 4) สามารถทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้ 5) สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาย 6) สามารถนำความรู้เกี่ยวกับการพึ่งพิงของดินไปใช้ในชีวิตจริงได้	สัมพันธ์กับ มาตรฐาน ท.2.1 ว.6.1 มาตรฐาน ท.3.1 ว.6.1 มาตรฐาน ว.6.1 มาตรฐาน ส.2.1 มาตรฐาน ส.1.3 มาตรฐาน ว.2.2

สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สาระที่ 9 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เกี่ยวกับป่าชุมชน - ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของป่าชุมชน - ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าป่าเจ้าเขาวงกต วิถีชีวิตชุมชนเส้นทางเดินทางเดินทางคนสมัยก่อน - กิจกรรมอาสา	1) มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีในป่าชุมชน 2) มีความรู้ ความเข้าใจและอธิบายถึงผลกระทบระหว่างเจ้าป่าเจ้าเขากับวิถีชุมชน 3) สามารถนำความคิดด้านความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของป่าชุมชนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้	เมื่อศึกษาตามสาระที่ 9 แล้ว 1) สามารถบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในป่าชุมชน ได้ 2) สามารถวิเคราะห์ผลกระทบจากปฏิบัติตามประเพณีท้องถิ่น 3) สามารถทำกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยใช้ระบบกลุ่มได้ 4) สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาย	สัมพันธ์กับ มาตรฐาน ท.2.1 ศ.1.1 มาตรฐาน ท.3.1 ศ.1.3 มาตรฐาน ส.2.1 มาตรฐาน ส.1.3
สาระที่ 10 บทสรุปแห่งการเรียนรู้ - ศึกษาเรียนรู้การสรุปผลการปฏิบัติงาน การเรียนรู้ตามบทปฏิบัติการ - การวิเคราะห์ให้เห็นแนวโน้มสถานการณ์ ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมใน ปัจจุบันและอนาคต	1) มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถสรุปผลการปฏิบัติงาน 2) สามารถวิเคราะห์เห็นแนวโน้มสถานการณ์ในปัจจุบันและอนาคต	เมื่อศึกษาตามสาระที่ 10 แล้ว 1) มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถสรุปผลการปฏิบัติงาน 2) สามารถวิเคราะห์เห็นแนวโน้มสถานการณ์ในปัจจุบันและอนาคต	สัมพันธ์กับ มาตรฐาน ท.2.1 ศ.5.1 มาตรฐาน ส.3.1 ศ.4.1 ศ.4.2 ศ.5.2

แผนการจัดการเรียนรู้ แผนที่ 1 การฝึกทักษะเบื้องต้น

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	ทักษะกระบวนการเรียนรู้	การวัดผลประเมินผล	คุณลักษณะที่พึงประสงค์	สื่อ	บูรณาการกับกลุ่มสาระ
เมื่อศึกษาตามสาระที่ 1 แล้ว 1) สามารถบอกถึงสภาพแวดล้อมในโรงเรียนได้ 2) สามารถทำกิจกรรมที่กำหนดไว้ โดยใช้ระบบกลุ่มได้ 3) มีทักษะพื้นฐานที่สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเรียนรู้	ฝึกทักษะการสำรวจ ฝึกทักษะการสังเกต ฝึกทักษะการเก็บข้อมูล ฝึกทักษะการตั้งสมมติฐาน ฝึกการแปลความหมายทางธรรมชาติ ฝึกทักษะทางภาษา การเล่าเรื่อง การบรรยายด้วยวาจา ฝึกทักษะด้านศิลปะ การเตรียมตัวเพื่อทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม	แบบบันทึก แบบสังเกต แบบบันทึก แบบบันทึก แบบบันทึก แบบบันทึก/การเล่าเรื่อง แบบฝึกหัด	ทักษะกระบวนการ - การสำรวจ - การสังเกต - การเก็บข้อมูล - การแปลความหมาย - การเล่าเรื่อง - การวาดภาพ ความรู้ - เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน	ของจริง(สภาพแวดล้อมในโรงเรียน) กระดานบันทึก กระดานวาดภาพ สี	ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ ศิลปะ